MUNIVAHANUDU, a classical play in five acts, is concerned with the conflict between a devotee and a priest as the former was determined to worship Sri Ranganatha of Srirangam on the banks of the river Kaveri in Tamil Nadu and the latter obstructed his entry into the temple and prevented him from his worship. Tiruppan, the devotee belonged to pan caste, an untouchable community and Loka Saranga Muni, the high priest of the temple was a Bramhin.

Tiruppan was a poet, musician and dancer, besides being a devotee of Sri Ranganatha who composed songs in praise of the Lord and he had been playing on his lyre while singing and dancing around the temple, whereas Muni had been performing the daily duties and rituals of the temple preserving the great religious traditions.

The tangle of complication was resolved by the interference of the Lord himself. As a result Muni, the high priest became Vahana-vehicle-to carry Tiruppan on his shoulders and as such he was popularly called Munivahana who was known later on as an Alwar of Vaishnavism of Hindu religion.

The spiritual and devotional urge of an untouchable and the religious duty and dignity of the priest to protect and preserve the sanctity and purity of the temple created a tremendous drama with the Lord's intervention which brought forth a sense of human equality and brotherhood.

ముని వాహనుడు

ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్

జ్యోతి గ్రంథమాల
129, తపోవనం నగర్
అనంతపురం - 515 004.

Munivahanudu, a classical play, by
Professor Kolakaluri Enoch,
191, Santinagar, Anantapur - 515 004. A.P. India.
Ph No.: 08554 - 21171.

Price: Rs. 45/-

First Edition:	1984	Copies	1000
Second Edition:	1985	Copies	3,00,000
	1986	Copies	1,50,000
	1987	Copies	1,00,000
Third Edition	1991	Copies	1,000
Fourth Edition	1992	Copies	1,000
Fifth Edition	1994	Copies	1,000
Sixth Edition	2002	Copies	1,000

First & Second Editions Published by:
Ravindra Publishing House,
Guntur, Hyderabad.

Other Editions Published by:
Jyothi Granthamala
129, Tapovanam Nagar,
Anantapur-515 004. A.P.

Published with financial assistance of
TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS, Tirupati.

Copies are available at:
1. Vishalandhra Publishing House, Hyderabad and all its branches.
2. Booklinks Corporation, Hyderabad.

Printed by: Students Offset Printers, Tirupati. Ph: 29253.

Prof. KOLAKALURI ENOCH
191, Santi Nagar, Anantapur - 515 004, A.P. India

PREFACE

The plot of the play Munivahanudu is about an oppressed person's devotion to Sri Ranganatha, a transcendent deity of Srirangam near Tiruchchirappalli on the banks of the river Kaveri, in Tamil Nadu. The temple with its seven rectangular walled courtyard has an area of about 150 acres of land and a hill which is in the form of coils of Adisesha with one thousand and eight steep steps. It won a prime of place as a centre of Vaishnavite religious culture.

With the spread of Sanskrit scholarship, the translations of the Ramayana, the Maha Bharata, the Bhagavata and other epics into South Indian Languages and literatures, the religious preachings of saints and their propagation brought Vaishnavism into southern parts of India. It was nourished by the Alwar tradition which consisted of twelve Alwars among whom were the Bramhin, Kshatriya, Shudra, Panchama and Woman saints. As such the Vaishnavism penetrated deep into the core regions of all sections of society extensively in South India and mostly in Tamil Nadu.

Tiruppan Alwar (Tiru=Sri) was a panchama of Pan caste which was an untouchable community. He was a local devotee called by the name of his caste name prefixing tiru and his original childhood name was either not known or not popular at all. He was a poet, musician and dancer, besides being a devotee of Sri Ranganatha. Not all his songs and poems were recorded and preserved for posterity except for ten of his pasuras in Tamil which are supposed to have been recited by him as and when he entered the Sri Ranganatha temple on the shoulders of Sri Loka Saranga Muni, the high priest of the temple, as, per the covenant he reached with the God at the insistence and command of Sri Ranganatha, the Lord of the island

A discerning reader might be desirous of reading these pasuras of Tiruppan Alwar. To facilitate that reader to go through them, I feel greatly honoured to present them here in their original form and language, and also their English translation done by Bharatiya Vidya Bhavan for the work it brought out entilled "The Alvars of South India" authored by Prof. K.C. Varadachari.

அமல னாதிபிரா னடியார்க் கென்னை யாட்படுத்த
விமலன்விண்ணவர்கோன்விரையார்பொழில்வேங்கடவன்
நிமலன் நின்மலன் நீதி வானவன் நீள்மதி ளரங்கத் தம்மான், திருக்
கமல பாதம் வந் தென்கண்ணி னுள்ளன வொக்கின்றதே ! 1

உவந்த வுள்ளத்தனா யுலகமளந் தண்டமுற நிவந்த
நீண்முடியன் அன்று நேர்ந்த நிசாசரரைக் கவர்ந்த
வெங்கணைக் காகுத்தன் கடியார்பொழில் அரங்கத் தம்மான்
அரைச்சிவந்த ஆடையின்மேல், சென்றதாமெனசிந்தனையே 2

மந்தி பாய்வட வேங்கட மாமலை வானவர்கள்
சந்தி செய்ய நின்றா ன்அரங்கத் தரவி னணையான் அந்தி
போல்நிறத்தாடையுமதன்மேல் அயனைப்படைத்ததோரெழில்
உந்தி மேலதன் றோ ! அடி யேனுள்ளத் தின்னுயிரே ! 3

சதுரமா மதிள்சூ ழிலங்கைக் கிறைவன் தலைபத்து
உதிர வோட்டி ஓர் வெங்கணை யுய்த்தவ னோத வண்ணன்
மதுரமா வண்டு பாட மாமயி லாடரங்கத் தம்மான்
திருவயிற் றுதரபந்தம், என் னுள்ளத் துள்நின் றுலாகின்றதே 4

பாரமாய பழவினை பற்றறுத்து என்னைத் தன்
வாரமாக்கி வைத்தான் வைத்ததன்றி யென்னுள் புகுந்தான்
கோர மாதவம் செய்தனன்கொ லறியே னரங்கத் தம்மான் திரு
ஆர மார்பது அன்றோ ! அடியேனை யாட்கொண்டதே 5

துண்ட வெண்பிறை யன்துயர் தீர்த்தவன் அஞ்சிறைய
வண்டு வாழ் பொழில்சூ ழ்ரங்கநகர் மேய வப்பன்
அண்டரண்டபகிரண்டத்தொருமாநிலம்எழுமால்வரைமுற்றும்
உண்ட கண்டம், கண்டீரடியேனை யுய்யக் கொண்டதே 6

கையினார்சுரி சங்கன லாழியர் நீள்வரைபோல்
மெய்யனார் துளப விரையார் கமழ்நீள் முடியெம்
ஐயனார் அணியரங்கனா ரரவி ணணைமிசை மேய மாயனார்
செய்யவாய் ஐயோ! என்னைச் சிந்தை கவர்ந்ததுவே 7

பரிய னாகி வந்த அவுண னுடல் கீண்ட அமரர்க்கு
அரிய ஆதிப்பிரா னரங்கத் தமலன் முகத்து
கரிய வாகிப் புடைபரந்து மிளிர்ந்து செவ்வரி யோடி நீண்ட அப்
பெரிய, வாய கணகள் என்னைப் பேதைமை செய்தனவே! 8

ஆலமா மரத்தின் இலைமே லொருபாலகனாய்
ஞால மேழு முண்டா னரங்கத் தரவி ணணையான்
கோலமாமணி யாரமும் முத்துத் தாமமும் முடிவில்லதோரெழில்
நீல மேனி, ஐயோ! நிறை கொண்ட தென் நெஞ்சினையே 9

கொண்டல் வண்ணனைக் கோவல னாய் வெண்ணெய்
உண்ட வாயன் என் னுள்ளம் கவர்ந்தானை
அண்டர் கோனணி யரங்கன் என் அமுதினைக்
கண்ட கண்கள் மற்றொன்றினைக் காணாவே 10

"1. O Taintless Lord (amalan) ! Origin of all! O Thou who hast made me the servant of Thy devotees! Resplendent (Vimalan)! Lord of the immortals! O dweller on the mountain-top of Vengadam! Immaculate Lord (nimalan), Holy (nirmalan), Upholder of the right (nitivan)!Verily Thy lotus-feet have of themselves entered into my Vision (eyes).

2. O Lord! Thou grewest into cosmic size desirous of measuring the three worlds that extend to the upmost limits of space, where Thy feet were worshipped by Brahma and other gods (immortals)! Thou art Rama, the destroyer of the raksasas, with sharpest arrows! O Lord of Sriranga of fragrant gardens! My mind indeed has got entranced in the red cloth thou wearest!

3. Thy dawn-coloured cloth round the waist has come into vision along with Thy navel, the womb of Brahma, and has absorbed my breath and heart! O Lord who residest in Northern Vengadam where monkeys jump and immortals meet to worship Thee.

4. Thy waist-girdle is now absorbing all my attention by its beauty, O Lord of Sri ranga. Thou art indeed He who defeated the King of Lanka girt with mighty walls, and cut off his ten heads with Thy arrows! O Lord of the colour of the Ocean (blue)!

5. Having destroyed my heavy load (of sins), Thou hast made me love Thee, and for having done so, entered my heart. What great and severe penance did I do, I know not. The chest adorned with Mother Sri and the pearl-garland, has made me the slave of its beauty.

6. O Sri ranganatha! I now behold Thy gracious neck that proffers me deliverance and divine life! O Lord who delivered the wearer of the digitmoon from his sin! Thou art the father residing in Srirangam that is surrounded by flower gardens buzzing with honey-bees. Thou art He who during pralaya swallowed up as nectar all the worlds with all mountains and the worlds beyond!

7. Thy lips have enslaved my mind. O Lord, Who art a most wonderful Person, holding in Thy hands the beautiful conch, and the disc which is death to Thy enemies! Thy beautiful body is like the mountain green. Adorned with tulasi garland and wearing the crown of sovereignty, Thou art my father residing in Srirangam which is an ornament, reclining on the serpent-bed.
8. Thy dark broad eyes shining with red lines and with long eye lashes have entranced me truly. O Lord! Thou tore the body of the great asura (Hiranyakasipu), being the saviour of the immortals. O Primal Cause of all! O pure Person residing at Srirangam!
9. The blue body of the Divine Child on the banyan leaf has now come wholly into my View. He verily swallowed up the seven worlds. He, now residing at Srirangam seated on the serpent-bed adorned with garlands of gems and pearls, is incomparably beautiful.
10. The cloud-coloured cowherd with his mouthful of butter has truly stolen my heart! These mine eyes which have beheld Him, the transcendent Lord, my ambrosia, residing not at Srirangam, can see naught else!"

Munivahanudu, a play in Telugu, is on the devotion of Tiruppan Alwar. Every care has been taken to preserve the summary of the pasuras in the play through his poetic utterances of devotion in the temple in almost ecstatic and semi-unconscious state of mind and body which described the physical beauty of Sri Ranganatha.

The play Munivahanudu was popular and it received considerable attention from wider literary circles, literary critics, literateurs and literati of other Indian languages who translated the play into some of their languages. I feel greatly honoured to thank the translators of Munivahanudu into Hindi, English, Kannada and Tamil languages. Mr. Y.C.P. Reddy, a writer in Telugu and Hindi translated it into Hindi and published it earlier in

Samakalina Bharatiya Sahitya printed and published by Sahitya Akademi, New-Delhi., Dr. M.A.K. Sukumar and Dr. Madhuranthakam Narendra, Associate Professors, Dept. of English, S.V. University, Tirupati did the English version of the play., Dr. R. Sesha Sastri, Associate Professor of Kannada and Dr. G. Narasimhan, Associate Professor of Tamil, Dept. of Telugu, S.K. University, Anantapur translated the play into Kannada and Tamil respectively.

Tirupati Tirumala Devasthanams, Tirupati, under its scheme to aid and encourage religious literature sanctioned grants-in-aid to publish these translations including the Telugu original. I thank the management of T.T.D. and its Executive Officer, Dr. P. Krishnaiah, IAS for funding the publicatrion of these works.

I thank Jyothi Granthamala, Anantapur for undertaking the printing and publishing Munivahanudu, the Telugu original and its translations well and within time.

I am grateful to all those who made all things possible at different stages of the publication of all these works simultaneously. I am grateful to all those persons and institutions which made the play receive the attention it deserved widely. I am extremely grateful to Sri Tiruppan Alwar himself whose spirit and perseverance encouraged me even forced me to write this play though spiritually, religiously and devotionally I need more to accomplish this stupendous task most successfully.

Anantapur

1-7-2002. **-Kolakaluri Enoch**

ముని వాహనుడు

ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్

మునివాహనుడు

పాత్రలు

1. తిరుప్పాణాళ్వారు
2. లోకసారంగముని
3. శ్రీరంగనాథుడు
4. వేదవేద్యుడు
5. దేవదత్తుడు

ప్రదేశాలు

1.	ప్రథమాంకం	-	శ్రీరంగనాథ దేవాలయ ముఖద్వారం
2.	ద్వితీయాంకం	-	కావేరీ తీరం
3.	తృతీయాంకం	-	ప్రథమ రంగం : కావేరీ తీరం
		-	ద్వితీయ రంగం : శ్రీరంగనాథ దేవాలయం
4.	చతుర్థాంకం	-	ప్రథమ రంగం : శ్రీరంగనాథ దేవాలయ ముఖద్వారం
		-	ద్వితీయ రంగం : లోకసారంగముని శయన మందిరం
5.	పంచమాంకం	-	ప్రథమ రంగం : కావేరీ తీరం
		-	ద్వితీయ రంగం : శ్రీ రంగనాథ దేవాలయం

మునివాహనుడు

సూత్రధారుడు : (తెరలో)

శ్రీయుతుడు శాంతచిత్తుడు శిష్టరక్ష
కుండు దుష్ట శిక్షణ ధర్మ మండితుండు
లోకసారంగముని వాహనాకరండు
విష్ణుదేవుండు మిమ్ము దీవించుగాక !

సూత్రధారుడు (ప్రవేశించి - తెరవైపు చూచి) దేవీ !

నటి : (తెరలో) ఆర్యా !

సూత్ర : ఒక్కసారి ఇటురా.

నటి : (ప్రవేశించి) ఆర్యా ! ఏమి కర్తవ్యము ?

సూత్ర : పూజ్యులారా ! ఈ వసంతర్తు శోభను గూర్చి మధురముగా గానము చేయుము.

నటి : ఆర్యా! సరే. (గానం చేస్తుంది)

సూత్ర : ఈ కాలములో -
లేత మామిడి చివురులు ప్రీతి మెక్కి
గొంతు వగరెక్కి పాడె నీ కోకిలమ్మ
(తెరలో) ఆర్యా! ఆర్యా!

సూత్ర : (అలకించి) అ! ఆc! అర్థమయినది -
కవన మధురిమల్ దరిగూర్చి గానజలధి
హరిజనుడు తిరుప్పాణ్ భూమి కలదినట్లు
(ఇద్దరూ నిష్క్రమించారు)

ఇది స్థాపన.

ప్రథమాంకం

శ్రీరంగనాథ దేవాలయ ముఖద్వారం - తిరుప్పాణ్ పద్మాసనస్థుడు.

తిరుప్పాణ్ : సరేలేరా రంగనాథా సత్యవాక్యము తెలుపుమా
ముఖమ్మున్నది అద్దమున్నది ముక్తి నీవై కావుమా
వార్ధిపోలిన నల్లనయ్యా ఉలుకు పలుకులు లేవురా
సిరుల చిమ్మెడి రంగనాథా నన్ను కన్నుల చూడురా
గుండె నిండుగ వెండివెన్నెల పండుచున్నది తెలిసికో
సరేలేరా పెద్దదొరవే హృదయతాపము తీర్చురా ॥సరేలేరా॥

నిన్ను తలచిన వినిన పల్కిన గుండె కోర్కెలు తీరునా
నీదు నామము నీదు రూపము నింగి నిండుగ పాడనా
నీవు నేనై నాకు నీవై జగము లేలుచు ఆడనా
చెప్పు తండ్రీ హృదయముబ్బుగ నీదు సన్నిధి బ్రతుకనా ॥ సరేలేరా ॥

(తెరలో గుడిగంటల మ్రోత)

వేదవేద్యుడు : దేవదత్తా ! తిరుప్పాణ్ కంఠ మాధుర్యము నీకు శ్రవణ గతమయినదా లేదా?

దేవదత్తుడు : తెల్లతెల్లని పూలతో, చలచల్లని అలలతో, విరితోటల పరిమాళాలతో, విశ్వవినుత సందేశాలతో, అదిగో కావేరినది- నేలతల్లి ప్రపాశాల.

వేదవేద్యుడు : భక్తి కోకిల పంచమ స్వరము నన్ను మైమరిపింపజేసినది. మరి నిన్ను?

దేవ : శ్రీరంగనగరి తలలో మల్లెపూల మాలిక, శ్రీరంగనాథ్వసామి మధుర దయాహృదయ వేదిక, దేవమానవుల ప్రేమవాహిక, ఇదిగో కావేరీనది. ఇది స్వర్గమర్త్యలోకాల వంతెన. దైవత్య మానవత్వాల నిచ్చెన.

వేద : తిరుప్పాణ్ భక్తి పారవశ్యము పరమోత్కృష్టము. సర్వ శ్రేష్ఠము.

దేవ : గోపురము చూడు వేదవేద్యా ! కావేటి నీటిలో ప్రతిబింబమయి - అది గగనగంగా తరంగమే కదా !

వేద : నీవీ తిరుప్పాణ్‌ని చూచితివా? ఆ పాట వింటివా?

దేవ : పరమార్థము కనుగొంటిని. స్పష్టతత్త్వము తెలిసికొంటిని. స్థితి నిశ్చలత కంటిని.

వేద : మంచిదే ! మధుర గాయకుని చూడనే లేదా?

దేవ : మధుర గాయకుడు! ఎవరది?

వేద : తిరుప్పాణ్, మహాగాయకుడే కాదు. మహాభక్తుడు !

దేవ : ఎంతమాట, ఎంతమాట ! పంచముడు మహాభక్తుడు ! మహా గాయకుడు ! వేదవేద్యా ! అనరాని మాట అంటివి. నేను వింటిని, ఇంతకన్న అశుభమేమున్నది?

వేద : చదువు సంధ్యలు లేని పంచముడు మధుర కవితాస్రష్ట. సరిగా సరిగమలు రాని అస్పృశ్యుడు మహాగాయకుడు. శ్రీరంగనాథుని చూడనైన చూడని అంటరానివాడు మధుర భక్తుడు. ఇవి దైవలీలలు కావా దేవదత్తా !

దేవ : అది గానమా? దానికొక మాధుర్యమా? స్వరమున్నదా?

వేద : దానికేమి? సుస్వరము - పంచమ స్వరము.

దేవ : పంచముని స్వరము - సరి !

వేద : అవునది పంచమునుల స్వరమే ! ఆ భక్తిమహర్షుల భక్తి పారవశ్యమే !

దేవ : పంచముడు భక్తుడు - పైగా పారవశ్యము. అనుటకు నీకెట్లున్నను వినుటకు నాకు తెలివిలేదు.

వేద : తిరుప్పాణ్ పాటలన్ని వ్రాసి ఉంచిన మేలుకదా!

దేవ : అపచారము. అది భవిష్యత్తుకు శాపము. అది వ్రాయరాని భాష. వ్రాతలేని పాట. ఎవరు వ్రాయుదురు? ఎందుకు వ్రాయుట? గాలిమాట - గాలిపాట - గాలికి పోవలసినదే?

వేద : దివ్యకవితా తపశ్చర్య, భవ్యగాన
దీప్తి, నిర్ణిద్ర భక్తి, తదేకదీక్ష,
పంచమ కులమ్ము పేరితో భంగపడిన
దేశ భవితవ్య మేరీతి తేజరిల్లు ?

దేవ : సరి సరి!
కలుషితమయి పోవుచుండె క్రమ భావ
జాలములు, దూషితమయి పోసాగె ధర్మ
నియమములు, దేవుడే మైలయయిన నింక
స్వర్గ సుఖములు నరకమ్ము సరసకురుకు,

లోక సారంగ మునీశ్వరులు సుస్నాతులై కావేరీ పవిత్ర తీర్థ భాండము తీసికొని అదిగో ఇటే వచ్చుచున్నారు.

వేద : వారికెందుకీ శ్రమ? మీరు తీసికొని రారాదా?

దేవ : తెచ్చుట ఏమి పుణ్యము - తేఁదగుట పరమ పుణ్యము

వేద : నీవు తగవా?

దేవ : వారే తగినవారు.

వేద : మీకేమి?

దేవ : అంత ఆత్మశుద్ధి నాకేది? – దైవకార్యము వారే నిర్వహించెదరు.

వేద : అనుదినము శ్రీరంగనాథుని అర్చించు మీ గురువర్యులు ధన్యాత్ములు. వారి శిష్యులైన మీరు అదృష్టవంతులు.

దేవ : మా మిత్రులైన మీరు భాగ్యజీవనులు కదా! (నవ్వు) గురువర్యుల గానమాధుర్యము మీరెరుగుదురు గదా! ఆహా ! అమృత ప్రవాహమే!

వేద : అంతటి గానమా? విని తీరవలసినదే!

దేవ : ఆ గాన ప్రవాహములో మీరును నేడు సుస్నాతులు కావచ్చు. ఈ ఉదయము కూడ పవిత్ర కావేరీ జలాలతో శ్రీరంగేశుని అభిషేకించుచు గాన మాలపించెదరీ ధన్యాత్ములు, మునీశ్వరులు. వారి ముఖారవిందము, శ్రీరంగనాథుని పరిశుద్ధుని కావించుట.

వేద : మీ గురువర్యులు శ్రీరంగేశునా పరిశుద్ధుని కావించుట?

దేవ : ఆఁ! అవును.

వేద : సకల చరాచర ప్రకృతి స్థితికి హేతువైన శ్రీమహావిష్ణు మూర్తిని!

దేవ : మునీశ్వరు పవిత్రీకరింపవలసినదే!

వేద : సర్వ ప్రాణికోటి సంరక్షకుడు అవతార పురుషుడైన -

దేవ : ఈ గుడిలో మేమే సంరక్షింపవలసి ఉన్నది.

వేద : సమస్త జీవరాశుల ఆత్మలకాత్మ అయిన లక్ష్మీనారాయణుని.

దేవ : మేమే.

వేద : దేవదత్త ! చూడిదె విచిత్ర జీవిత
గతులు, మతులు చెడిన గమనములను,
కంటిరెప్ప కన్నుగా కానబడునట్టి
కష్టకాల మిలను కాలుపమోపె

దేవ : వేదవేద్య! నిన్ను వెలిగింప చేయు మా
తీవ్ర యత్న మెల్ల తెలియలేవు
రెప్పలేని కన్ను లేదు లేదు జగాన
కాన రెప్ప రక్ష కంటి కెపుడు

వేద : కన్నా, కనురెప్పా, ఏది ముఖ్యము?

దేవ : కనురెప్పలేని కన్ను లోకమున నున్నదా? (లోకసారంగముని ప్రవేశం)

లోకసారంగముని : దేవదత్తా, ఎవరా పద్మాసనస్థులు?

దేవ : స్వామీ ! పంచముడు, పేరు చెప్పరానివాడు!

వేద : తిరుప్పాణ్.

లోక : ఇతడెవరు?

దేవ : మా మిత్రుడు.

లోక : ఇక్కడకు రావలసిన అవసరమేమి వచ్చినది?

వేద : భక్తి తత్పరత.

లోక : నీకు కాదు.

వేద : నాకు కాదు, తిరుప్పాణ్ కే !

దేవ : కాదు, నియమోల్లంఘనము.

లోక : ఏల రానిచ్చితివి?

వేద : నేనే వచ్చితిని.

లోక : నీవుకాదు.

దేవ : మేము రాకముందే వచ్చినాడు.

లోక : అడ్డు తొలగిపొమ్మని చెప్పి పంపలేకపోయినావా?

వేద : భక్తి మాధుర్యము శబ్దగతము కావించి, శ్రవణ సుఖముగా గానము చేసి మైమరపించి, మైమరచి ధ్యాననిష్ఠవలన బాహిర స్పృహ లేకున్న ధన్యుడు తిరుప్పాణ్.

లోక : (ఎగతాళిగా) ధ్యాననిష్ఠ ! – మేల్కొలిపి పోనిందు.

దేవ : నిద్రమత్తు కావచ్చు.

వేద : కాదు, ధ్యాననిష్ఠ.

దేవ : ఏదో పాడునిష్ఠ, ఎట్లు పొమ్మనుట? కనుసైగ పనికిరాదు. వానికి కనులు లేవు. నోట అనరాని పేరు. నేను పలుకలేను. తాకి మేల్కొలుపరాదు. పంచముని తాకిన పాపము. ఏమి చేయుట? ఓయి! ఓయీ! ఓయోయి!

వేద : తిరుప్పాణ్ – తిరుప్పాణ్ ! (తిరుప్పాణ్ కళ్ళుతెరచి చూశాడు)

తిరుప్పాణ్ : సరే లేరా రంగనాథా – సరేలేరా రంగనాథా –

లోక : నీవిచ్చటకు రారాదు కదా! ఏల వచ్చితివి?

తిరు : నా రంగనాథుడు శ్రీరంగనాథుడు కావేటి రంగడు నా రంగని కొరకే నా నిరీక్ష.

లోక : ఈ కోరిక తీరదని నీకు బాగుగా తెలియును.

తిరు : ఏనాటికయిన మీకు దయ కలుగుననియు, నాకాలయ ప్రవేశము జరుగుననియు తెలియును.

లోక : ఆనాడు ఈనాడు కాదు, ఏనాడో, నేనెరుగను. నీవెరుగవు. శ్రీరంగనాథుడు డెరుగడు.

తిరు : ఆనాడు ఏదేని ఒకనాడని నే నెరుగుదును. మీ రెరుగుదురు. నా రంగనాథు డెరుగును.

లోక : ఆనాటికై నిరీక్షించక ఈ తొందర యేమి? ఈ ముఖ ద్వారము మైలపరచుట యేమి?

తిరు : స్వామీ! ఇదికూడ మైలయా? ఇది ప్రతిదినమున్నదే కదా! నాకు దేవాలయ ప్రదక్షిణ మనుదినకృత్యమే కదా!

లోక : ప్రదక్షిణము ఫరవాలేదు. పద్మాసనమే! దేవాలయ ప్రాంగణ మింతవరకు పాదాక్రాంతమే, కాని ఇప్పుడు పృష్ఠాక్రాంత మయినది.

తిరు : తిరుగరాని చోట నేను కూర్చుండలేదు. మీ అనుమతి మేర దాటలేదు. గుడిలోనికి వచ్చితినా, నా రంగని చూచితినా?

లోక : ఇక నీవిక్కడ కూర్చుండరాదు. తక్షణమే పొమ్ము!

తిరు : యాచకుని పొమ్మందురా?

లోక : ఏమి?

తిరు : నా స్వామిని దర్శించనిండు. నా రంగని పూజించనిండు. నా దేవుని పాదాలు తాకి –

లోక : వీలులేదు.

తిరు : స్వామీ, నన్ను వారించవద్దు. అనుమతి దాన మనుగ్రహించండి.

లోక : నాకాదానమిచ్చు యోగ్యత లేదు. నీకు పుచ్చుకొను అవకాశములేదు.

తిరు : నా తండ్రిని కనులారా –

లోక : చూడలేవు.

తిరు : స్వామీ, నన్ను లోనికి రానిమ్ము.

లోక : వీలులేదు.

తిరు : గాఢవాంఛ పీడించుచున్నది. మీ దయ నాకు తోవ.

లోక : పంచముని పాదధూళితో పవిత్ర దేవాలయము మైలపడరాదు. పోనీను.

తిరు : నా తపస్సు?

లోక : నేనెరుగను.

తిరు : మహామునీ! ఏట్లయిన నన్ను లోనికి పోనిమ్ము.

లోక : పోలేవు. నిన్నాపగలను. నాకిది అసాధ్యము కాదు.

తిరు : కాని పోవుట నాకసాధ్యము కాదు. నన్నెవ్వరాపలేరు. నా రంగడు నన్ను రమ్మ నన్నాపువారెవరు? కాని మీ అనుమతి అర్థించుచున్నాను.

లోక : ఇది పవిత్ర కావేరీ జలాభిషేకముతో పునీతమైన దేవాలయము. ఇది శ్రీ మహావిష్ణువు విలాస రూపమున కొలువున్న శ్రీవైకుంఠము. ఇది లోక సారంగముని మనోవాక్కాయ కర్మల ఆరాధించెడి శుద్ధసత్త్వ రూపము. నీ కోరిక వల్లనే ఈ

పావిత్ర్యము భంగపడినది. నీ ప్రదక్షిణ పరంపరతో మైల పేరుకొని పోవుచున్నది. ఎంత జల క్షీరాదుల అభిషేక మయినను శుద్ధి అగుటలేదు. ఇక నీ యీ పద్మాసనము వల్ల దైవ పరాభవమే! నీవు దేవాలయ ప్రవేశించుట సర్వనాశన హేతువు. సస్య సంపదతో సుభిక్షముగా నున్న శ్రీరంగము శ్మశానము కాక మానదు. నీవు పుట్టిన పెరిగిన ప్రేమించిన పూజించిన శ్రీరంగము, కావేటితీరము, స్వామి దేవాలయము, నీ హృదయాలయము, లయకాల విలయ తాండవములో కకావికలైన నీవు భరించగలవా? మేము తిలకించగలమా? మనము జీవించగలమా? మన శ్రీరంగనాథుడీ ప్రాంగణములో వేంచేసి యుండునా?

తిరు : స్వామి – నేను మీతో మాటాడలేను. మీకు సమాధానము చెప్పలేను. నా గుండెకు బదులు చెప్పకోలేను. నేను మిమ్ము కాదనలేను. నా తండ్రిని చూడక ఉండలేను. నేనేమి చేయగలను? నాకేమి గతి? ఏమి కర్తవ్యము?

లోక : ప్రదక్షిణమే.

తిరు : కన్నులలోని కాంతివెలుగన్ హృదిప్రేమను పంచిపెట్టు నా
వెన్నెలరేడు, లోకముల వెల్గుల భూమిక, మేలి మేలుముల్
పున్నమి పంట, మానవుల పుణ్యపు ప్రోవు, మదీయ దేవుడే
కన్నడె దేవదేవుడె చికాకుగనైన మరేమి చేయుదున్?
– నీ ప్రదక్షిణమే నా ప్రసాదము దేవా ! నా కిదా నీ భిక్ష ?

కోక : ధర్మ మడుగంటిపోయె. సధర్మ చర్య
పీఠమెక్క నారంభించే, పెద్దబుద్ధి
జాతి జీవితాంగణములో చాలదయ్యె
ఇంక భవితవ్య మేరీతి నెన్నుకొనునొ?
దేవా! శ్రీరంగనాథా! ఏమి నీ మాయ! ఏమి ఈ వేదన!
(ముని దేవాలయంలోకి నిష్క్రమించాడు)

తిరు : గలగల గలగల జలములు జలములు
బుడబుడ బుడబుడ ఘటములు ఘటములు

దేవ : లోక సారంగ మునీశ్వరుల నియమనిష్ఠలు తెలిసెనా?

వేద : తిరుప్పాణ్ భక్త తత్పరత గమనించితివి కదా?
భక్తియె రూపము దాల్చెనో
ముక్తియె జగమున విలాస ముద్రలు కూర్పన్
యుక్తత దివిదిగ భువికగు
శక్తి తిరుప్పాణ్ ముఖాన శాంతత నిలుపన్.

దేవ : కాదవునరాదయినను
ఏదేది తమరిల వాని ఇరులముఖములో
సోదా చేసిన శాంతత
సాదాగా నాకుచూపి సంతసమిడుమా !
నీమాట విన్న నాకు రానున్న నవ్వు సిగ్గుపడుచున్నది.

వేద : నవ్విన నాపచేను పండినదన్న మాట!

దవ : ప్రదక్షిణము ప్రారంభమయినదే.

వేద : అదిగో - పాట కూడ.

(తెరలో)

తిరు : గలగల గలగల జలములు జలములు
బుడబుడ బుడబుడ ఘటములు ఘటములు
రంగని తనువున జలముల తరగలు
దేవతలందరు పరవశ ప్రాణులు
రంగని హృదయము తడితడి తళుకులు
జగమే ఊగెడి ఉయ్యేల ఊపులు ॥గలగల॥
శ్రీరంగేశుని శిరమున జలములు
శ్రీభూదేవుల అలకల కులుకులు
శ్రీరంగేశుని పదముల జలములు
శ్రీభూదేవుల తనువుల పులకలు ॥గలగల॥

(తెర)

ద్వితీయాంకం

కావేరీ తీరం - తిరుప్పాణ్ తపస్సుమాధి

తిరుప్పాణ్ :నీవు నాకు దేవుడవని
నీకు నేను భక్తుడనని
నీకు తెలియు నాకు తెలియు
లోకమునకు నేమి తెలియు ?

నీ రూపము నీ తేజము
నిన్ను నిన్ను నేను నాలో
నన్ను నన్ను నీవు నీలో
నిలుపుకొన్న నీతి గాథ ॥ నీకు తెలియు ॥

నీ పాదాలకు నా శిరమే
నిత్య వేదికన్న నిజము
నీ అడుగుల కెదతలుపులు
తెరచి యున్నవన్న మాట ॥నీకు తెలియు॥

గుడిలో బందీవి నీవు
భక్తికి ఖైదీని నేను
నీవు నన్ను చేరలేవు
నన్ను గుడికి చేరనీరు ॥నీకు తెలియు॥

వేదవేద్యుడు : గానము ముగిసెనా, ధ్యానమారంభమే - అది ఆత్మఆర్తి.

దేవదత్తుడు : ఊరుకో, ఆర్తిలేదు, గీర్తిలేదు. అదిగో, అభిషేక జలము కొరకు లోకసారంగ మునీశ్వరులవారు వేంచేయుచున్నారు. ఏమా సౌందర్యము!

వేద : జలమిచ్చుటకు రాళ్ళపై రప్పలపై పంచకళ్యాణివలె పరుగులిడుచు, దుముకుచు. నవ్వుచు, నాట్యమాడుచు, అలవోకగా, లీలగా, చూడెటుల ప్రవహించుచున్నదో కావేరీలలామ! పూజా పుణ్యము కొరకెంత తొందరో ఈ పరమ పుణ్యశాలినికి.

దేవ : అవునీ పవిత్రురాలు శ్రీరంగేశుని పాదాలు తాకుటకే ప్రాకారము మీదకు పడిపడి వచ్చుట. దాని ఉత్సాహమే ఉత్సాహము.

వేద : నదీమతల్లికే ఇంతటి ఆరాటమైన భక్తునికెంత వేదనో కదా!

దేవ : ఎంత ఆరాటమయినను ప్రాకారము తాకి మరలిపోవుటేకాని దేవాలయములో ప్రవేశించుట లేదుకదా!

వేద : ఆరాటమధికమయిన కావేరి ఊరుకొనునా, వరదై దేవాలయమును ముంచెత్తి తీరును. అదే అభిషేకము.

దేవ : ఇప్పుడభిషేకము మునీశ్వర తీర్థము తోడనే.

(లోకసారంగముని ప్రవేశించాడు)

లోక : పవిత్రత కాపాడెడి హస్తద్వయము కావేటిగట్లు -

వేద : అవి పంచముని వారించెడి హస్తాలు మునీశ్వరా!

వేద : హస్తము అన్నము పెట్టుటకు, ఆశీర్వదించుటకు, ఆహ్వానించుటకు, కావేటి ఒడ్లు ఎప్పుడును మహర్షులను ఆహ్వానించుచునే ఉండును కదా ! అది మునీశ్వరులతోపాటు తిరుప్పాణ్‌నకు కూడ ఆహ్వానమే.

దేవ : హస్తములా! వాటి విధి వేరు. ఇటు ఆహ్వానము, అటు తిరస్కారము, అంతేకాదు, ఇటు గౌరవము, అటు పరాభవము, ఆ ఇరుదరులు మునీంద్రులకు స్వాగతాంజలి పట్టిన తేజశ్శిఖరాలు.

వేద : ఉల్లోల కల్లోలముగా పొంగినను, నిశ్చల నిశ్శబ్ద నీరసముగా సాగినను, కావేరి తిరుప్పాణ్‌ని కాదన్న జాడలేదు. తల్లి చేతులలో పిల్లవానివలె తిరుప్పాణ్ జీవితము ఆటపాటలే ! మౌనముద్రలే ! గానతపస్సే ! తపోగానమే !

దేవ : కూర్చున్న చోట కూర్చుండక రొజుకొకచోటు మార్చుచుండ ఏమి సిద్ధి? ఏమి బుద్ధి? -- అదొక వెర్రి - పోనిమ్ము. భక్తా ? పాడా ? పోనీ. ఎవని పిచ్చి వాని కానందము ! కాని నీకేమి పట్టినది.?

వేద : గానము ధ్యాన జన్యమో, ధ్యాన భాగమో కాని, తిరుప్పాణ్ పాడినను, నడయాడినను బాహిర స్పృహ ఉండదు. పాట అగెనా, ధ్యాన మారంభమే. తిరుప్పాణ్ జీవన్ముక్తుడు.

లోక : వేదవేద్య ! అది సాధ్యమా ! పుణ్య పరిపాకము, పూర్వజన్మ తపఃఫలమున్న కదా జీవన్ముక్తి? అందరికది వీలుకాదు.

లోక : మునీశ్వరా ! తిరుప్పాణ్ ధ్యాన తీవ్రత చూచితరా ! చూడలేని అందమై శోభించుచున్నది కదా

లోక : శోభించు మాటకేమి లెండు

దేవ : మాటలేమి కొదువ? మీరు నీరు తీసికొనిరండి మునీశ్వరా !

(లోకసారంగముని, వేదవేద్యుడు, దేవదత్తుడు నడుస్తూ ఉన్నారు.)

దేవ : నిన్న మునులవారు నీరు తెచ్చినచోట వీడిప్పుడు కూలబడే కదా, ఏమి చేయుట?

వేద : ఇది ప్రతి దినచర్య తిరుప్పాణ్‌కు. మునులవారు జలమటు తీసికొనిపోగా ఇటు తిరుప్పాణ్ ఆ రేవులో కూర్చుండుట. ఇది మామూలే !

దేవ : అది దారిద్ర్యము! కావేటి రేవులన్ని అంటు తగిలిపోయె – ఏమి కర్తవ్యము.

వేద : ఏమున్నది? అంటు రేవులో మునీశ్వరులు నీరు ముంచరు. కొత్త రేవు ఏర్పరచుకొనెదరు.

దేవ : రేపటి కీ రేవుకూడ మైలరేవు ! ఎంతకాలమీ ఆగడము? ఇక వీలులేదు.

లోక : ఇదేపనా పదేపదే
ఇదేమన్న న్యాయమా ?
మొన్న వలెనె నిన్న నేడు
నేటివలెనె రేపు కూడ || ఇదే ||

ఒకట రెండ ? వంద రేవు
లంటు తగిలి మైల రోత || ఇదే ||

అటు సాగితి ఇటు చేరితి
ఇక మైలకు ఎటు పోదును? || ఇదే ||

దేవ : మునీశ్వరా ! ఇది నాకును దుఃఖహేతువు, – ఎవరా రేవులో ? ఒరే ! నిన్నే – వాడు బదులు పలుకడు. సమాధానము చెప్పడు. వాని తీరే అంత!

లోక : నేనెన్ని రేవులయిన మార్చగలను. ఎంతదూరమయిన పోయి రాగలను. శారీరక శ్రమ ఫరవాలేదు. మానసిక పావిత్ర్యము మలిన దూషితమయిన ఓర్వలేను.

దేవ : అస్పృశ్యుడీ కావేటి తీరము అస్పృశ్యము కావించ సహించ వలసినదేనా మునీశ్వరా?

లోక : అది వీలుకాదు. వానిని పొమ్మని చెప్పు !

దేవ : ఓరి! ఓరోరి! - వానికిక వినబడలేదు!

లోక : వాడిక కదలడు. వానిని పేరుతో పిలువు.

దేవ : నేనా ! పంచముని పేరా?

లోక : నేనే పిలవవలెనా?

దేవ : ఓరీ! ఓరి తిరుప్పాణ్! నా శరీరము మండి పోవుచున్నది. మునీశ్వరా !

లోక : తప్పదుకదా! ఎన్నిరేవులు మార్చుట? ఎంత దూరము నడచుట? ఎక్కడ జల సమార్జనము చేయుట? ఏమి చెప్పిన వినడు కదా! చెప్పిచెప్పి విసిగిపోతిని. ఏమి నాకీ పరీక్ష? ఈవేళ వాడు పలుకడు. సరికదా, వినకున్నాడేమి?

దేవ : వీడేల పలుకును స్వామీ ! పొగరు, కండకావరము.

వేద : ఎంతటి భక్తి పారవశ్యమో.

దేవ : వల్లకాదు పారవశ్యము ! ఓరీ దొంగ సన్యాసీ! ఓరీ చండాలా! ఓరీ పంచమాధమా! ఓరీ నికృష్ట నీచాతి నీచ నరపశువా? ఓరీ ధూర్త దుష్ట దుర్మార్గ మదాంధ మానవా ! లే! లేచిపొమ్ము !

లోక : వాడు కదలుటలేదు. వినుటలేదు. కంఠశోష తప్ప ప్రయోజనము లేదు.

వేద : మునీశ్వరా ! సందేహము లేదు. తిరుప్పాణ్ అసంప్రజ్ఞాత సమాధి పొందినాడు.

దేవ : వాని ముఖము ! ఎక్కడిది వానికా యోగ్యత ?

లోక : వేదవేద్యా ! అది అంత సులభము కాదు. సంప్రజ్ఞాత సమాధి లభించినచో అది విశేషము - పంచమునకా అవకాశము లేదు.

దేవ : తిరుప్పాణ్! వినబడుటలేదా? వినదలచలేదా? కదలవా? కదల దలచుకోలేదా? వినికూడ కదలవా? వినకనే కదలుటలేదా? ఏమిరా తలైన కదపవు?

వేద : అది తపోనిష్ఠ.

లోక : వేదవేద్య ! పంచముడు తపస్సు చేయరాదు. అది సాధ్యముకాదు. నీ వాక్జృంభణము అసహ్యము - మాట్లాడకు.

దేవ : మునీశ్వరా ప్రతి దినము కొత్తరేవు నీరు తీసికొని పోయినట్లే నేడు కూడ.

లోక : వీలులేదు, ఈవేళ ఈ రేవు జలమే ! అంతే!

దేవ : తిరుప్పాణ్ లేవలేదు.

లోక : లేవక తప్పదు.

దేవ : అతడు వినుట లేదు.

లోక : వినిపింపచేయక తప్పదు.

దేవ : మాటలతో లాభము లేదు. రెండు తగులనిచ్చిన సరి!

లోక : శ్రీరంగనాథుని సేవకంకితమైన చేతులు - ఈ చేతులతో - నేనా? కొట్టలేను.

దేవ : ఇంక చేయునదేమున్నది? కొట్టుట కన్న గత్యంతరములేదు.

లోక : మాధవ సేవ చేసిన చేతులు.

వేద : దేవదత్తా! మునీశ్వరుల బాధింపకు.

లోక : శిల - శిలావిగ్రహము - శిలలు - రాయి అందుకో.

దేవ : (రాయి ఇచ్చాడు)

లోక : నేనిచ్చటనే అభిషేకజలము తీసికొనిపోక తప్పదు ఓరీ ! కదలవు కదా ! నీకిదేరా శాస్తి! (రాయి విసిరాడు)

వేద : ఎంత ఘోరము!

దేవ : దొంగ సన్యాసి కనులు దెరిచినాడు.

వేద : తెలివి లేకపోయిన సరి! తిరుప్పాణ్ కనులు తెరిచెనేకాని తెలివిలేదు.

దేవ : అదేమికాదు. ధ్యానసమాధి చెడినది.

లోక : వీనికెంత పొగరు? కదలడేమి?

వేద : అయ్యో ! రక్తము - ధారగా నెత్తురు ! దేవా శ్రీరంగనాథా! కావేటి రంగా! కరుణాంతరంగా! శ్రీరంగరంగా! దేవా! చూచితివా?

దేవ : అది రక్తమే!

వేద : స్వామి విసిరినది రాయి, తగిలినది నుదుటికి. కారినది రక్తము. కలిసినది కావేటిలో. ఏటిలో నీటిలో. ఈ నీరే నేటి పూజకు.

దేవ : తగిన శాస్తి జరిగినది.

వేద : కావేరీ! శ్రీరంగనాథుదేవేరి! గర్భఫలాల నెత్తురు కడుపులో దాచుకొమ్ము! మానవ రుధిరమ్ము దోచుకొమ్ము - తిలకము చేసికొమ్ము. సిందూరము చల్లుకొమ్ము. పొమ్ము-

దేవ . వేదవేద్యా! ఏమి నీ కంఠశోష?

వేద : దేవా ! శ్రీరంగనాథా ! నీవు రాయి. నీ దేవాలయము రాయి. ఈ నేలరాయి. ఈ నగరము రాయి. ఇది రాతినేల. దయపుట్టదు. జాలి పెరుగదు. ప్రేమ పండదు. భక్తి పేరిట, సంప్రదాయము పేరిట, నీతి పేరిట, వ్యవస్థ పేరిట అన్యాయము పుట్టుచున్నది. అక్రమము పెరుగుచున్నది. అధర్మము పండుచున్నది. మోసము శాఖోపశాఖలుగా విస్తరిల్లుచున్నది! ఎన్ని పండ్లు ? ఎంత తీపి? ఎంత మాధుర్యము?

లోక : వేదవేద్యా! నీది అధిక ప్రసంగము -

వేద : మునీశ్వరా ?

లోక : నీవింక మాట్లాడరాదు.

తిరు : చూచితివా కావేటిరంగా - మొర వింటివా శ్రీరంగరంగా!

వేద : చూచితివా కావేటిరంగా - మొర వింటివి శ్రీరంగరంగా !

తిరు : చూచితివా కావేటిరంగా !

వేద : చూచితివా కావేటిరంగా!
మొరవింటివా శ్రీరంగ రంగా!
భువి కదలెను దివి కదలెను
దిగంతాలెల్లను కదలెను
శ్రీరంగనాథు ఎదదయు
విగ్రహాంతరముగ వణికెను ॥చూచితివా॥

భూదేవి నడుము వంగెను
కావేరి జలము పొంగెను
శ్రీరంగనాథ దేవుని
ముఖమే ప్రేమను మింగెను ॥చూచితివా॥

రక్తము ధారగ పారెను
ఊరికి కన్నులు మొలచెను
దేవుని నిందగు గుండెను
గుడిలో బండలు దాచెను ॥చూచితివా॥

తిరు : చూచితివా కావేటిరంగా ! మొరవింటివా శ్రీరంగరంగా !

వేద : (తిరుప్పాణ్‌ని సమీపించాడు)

దేవ : వద్దు! పోవద్దు ! పంచమ స్పర్శతో పాప పంకిలమై పోవద్దు !

వేద : దెబ్బ గట్టిగా తగిలినదా? దేవుని వరము చూచితివా? ఇంతటి నీ భక్తికిదా ఫలము - తిరుప్పాణ్ !

తిరు : చూచితివా కావేటిరంగా ?

వేద : తిరుప్పాణ్ !

తిరు : ఆఁ! ఎవరు?

వేద : చూచితివా?

తిరు : ఏమయినది?

దేవ : తల పగిలినది.

తిరు : (నుదురు తడిమి) ఈ తడి.

వేద : నెత్తురు, మునీశ్వరుల రాతిదెబ్బ. ఉండు కట్టు కట్టనీ.

తిరు : వద్దు - నన్ను తాకవద్దు.

వేద : ఆగు! (గుడ్డ కట్టు కడుతూ ఉన్నాడు)

తిరు : మీ స్పర్శ సుఖం శ్రీరంగని ఆలింగన సుఖమే కదా! వేదవేద్య ! మీరు మైలపడిపోరా?

వేద : ఎంత రక్తము కారినది!

తిరు : ఈ సుఖము చాలు ! ఎంత రక్తమయిన కారిపోనిండు ! కావేటి రంగా ! ఇది నీ నెత్తురు! నీ యిష్టము. ఏమయిన చేసికో!

(తిరుప్పాణ్ నుదురు గాయం చేసిన రాయి తీసుకొన్నాడు)

లోక : వేదవేద్యా! నీవు పంచముని తాకితివి. నీకిదే వెలి!

వేద : (రాతితో) శ్రీరంగనాథా! నీవు పంచముని తాకితివి! నీకిదే వెలి!

దేవ : నీవిక మాతో రారాదు. మాటాడరాదు. నీకిక దేవాలయ ప్రవేశములేదు.

వేద : (రాతితో) శ్రీరంగనాథా ! నీకిక దేవాలయ ప్రవేశములేదు!

తిరు : చూచితివా కావేటిరంగా! నన్ను తాకిన శిక్ష చూచితివా?

వేద : నిన్ను కొట్టినదీ రాతితోనే.

తిరు : నా రంగని పూజించెడి చేతుల కలంకారమయిన రాయి, నా నుదుటిని ఆదరముగా హత్తుకొన్న రాయి, మునీశ్వరుల హస్తాలింగనసుఖమును నా నుదుటికి అనుగ్రహించినరాయి, మునీశ్వరుని ఈ దాసుని దగ్గరకు తెచ్చినరాయి, అంటదగిన వానిని అంటదగని వానిని అంటుకొన్నను ఏమి అంటని రాయి, నా రంగనాథుడే మునీశ్వరుల చేతి మీదుగా ఈ రూపమున నాకు దొరికినాడు. నా రంగడే ఈరాయి. ఈ రాయి నాదోయి. ఈ రాయి నాకోయి! మునీశ్వరా! ఏది మరొక్కరాయి! అదే నాకు సుఖము! అదే నాకు శాంతి!

లోక : నీ వక్కడినుండి పోకపోయికు రాతిదెబ్బ తప్పదు!

తిరు : అదే ఆశ! రానిండు రాతివర్షము.

వేద : తిరుప్పాణ్! నీ వెందుకీ రేవులో కూర్చుండుట! ఇది మునీశ్వరల రేవు!

తిరు : నాకు తెలియదు.

దేవ : తెలియదా? తెలియకేమి? అహంకారము!

వేద : తిరుప్పాణ్ ! ప్రతిదినమిట్లు నీవు మునీశ్వరుల రేవు తాకుటేల? అనుదినము రేవులు మార్చలేక మునులు విసుగుటేల?

తిరు : నాకేమి తెలియదు. దేవా! శ్రీరంగనాథా– నా తండ్రీ ! నాపై నీకెంత ప్రేమ! మునీశ్వరుల పాదముద్రలతో పవిత్రమయిన రేవులో నాకు చోటిచ్చితివా తండ్రీ! వేదమూర్తులైన లోకసారంగ మునీశ్వరుల పాద పద్మాల ముద్రలమీద నాకు సింహాసనము ఏర్పరచినావా దేవా ! దేవాలయ ప్రాంగణమంతయు పరిభ్రమించుచు శ్రీవారి పాదాలు సేవించెడి పెద్ద పూజారులవారి శ్రీపాదాల సన్నిధిలో నాకు స్థానము కల్పించితివా స్వామీ ! అందువల్లనా తండ్రీ, మారిన అన్ని రేవులలో

నాకు అంత ఆత్మశక్తి చైతన్యము, తేజస్సు అనుగ్రహించితివి? రోజురోజుకు కొత్త పాదముద్రల సేవా సౌందర్యము దత్తము చేసితివా శ్రీరంగ రంగా! నాదేకదా అదృష్టము! నాదేకదా ఆనందము! నీ హస్తాలు అశీర్వదించినవి! నన్నంతయు అలముకొన్నవి. నాలో నీవే దేవా ! నేనంతయునీవే తండ్రి! నేనే నీవు శ్రీరంగ - నా రంగా రంగా !

దేవ : తిరుప్పాణ్ ! నీవు పోకపోయిన తల పగులును. నిశ్చయము.

లోక : (మళ్ళీ రాయి తీసుకొన్నాడు).

వేద : తిరుప్పాణ్! (ప్రక్కకు లాగాడు)

దేవ : నీవు మరల పంచముని తాకితివా?

వేద : ఎవరు పంచములు? ఎవరిని తాకినమైల? నేనిప్పుడు శ్రీరంగనాథ భక్తుని తాకితిని. ఇది ఎంత ఆనందము!

దేవ : ఇప్పుడు నీవును పంచముడవు. నీకును తప్పదు రాతిదెబ్బ!

వేద : పంచముని దెబ్బె తాకినరాయి చెడలేదు. ప్రేమగా అంటిన మనిషి పనికిరాడు. ఏమి వ్యవస్థ! ఇదేమి న్యాయము !

తిరు : రాయి తగిలెను రక్త మొలికెను
ఏమి అయినది ఇంతలో
నాకేమి అయినది ఇంతలో
రంగనికేమి అయినది ఇంతలో
సూర్యచంద్రులె ఉదయ మొందక
నిద్రపోవు నుండిరా !
దేవదేవులు కనుల నెత్తక
ధర్మదృష్టిని వీడిరా? ॥రాయి॥
రంగనాథుని వెలుగు ముఖమున
రమ్య గీతికి నిలిచెనా?
ఏటిలోపల నీటి తరగలు
ఎగురులాడుట మానెనా? ॥రాయి॥

వేద : మూర్తి దాల్చిన సహనమోయన
ముందు కడుగిడె తిరుప్పాణ్
ముక్తి కోరిన శాంతమో యన
మౌనమొందెను తిరుప్పాణ్ ॥మూర్తి॥

రక్త జలములు పోసినట్లుగ
ముఖము తేజము నింపుకొనియెను
ఉబికి వచ్చిన భక్తి తీవ్రత
నిలువు నిలువును మనము నూపెను ॥మూర్తి॥

చోటుమారిన పుడమిమారదు
మనసు మారదు జనత మారదు
తనువుదాచిన ఆత్మ సాగెను
ఏరు నిలువక పారుచుండెను ॥మూర్తి॥

శ్రీరంగనాథా - శ్రీరంగనాథా - నీ భక్తులలో ఇంతటి యమ నియమ దీక్షితుడెవడు? నూటికో కోటికో ఇట్టి మహాభక్తుడు !

(తెర)

తృతీయాంకం

ప్రథమ రంగం - కావేరీ తీరం

(తెరలో)

తిరుప్పాణ్ : శ్రీరంగ రంగ రంగా - నాయన్న
కావేటి రంగ రంగా
కస్తూరి రంగ రంగా - నాయన్న
కావేటి రంగ రంగా

వ్రేపల్లె వాడలోన ఎన్నెన్ని వెన్నలను మింగినావు
యమునానదీ జలముల ఎంతెంత వెన్నెలను దాచినావు ॥శ్రీరంగ॥

ఈ ఏటిగట్టు పొరల అయ్యయ్య నీ ప్రాణమూదినావు
శ్రీరంగ నగరి నిండ నా స్వామి నీ శక్తినింపినావు ॥శ్రీరంగ॥

(వేదవేద్యుడు, దేవదత్తుడు ప్రవేశించారు.)

వేదేద్యుడు: మహాభక్తుని గాన మాధుర్యము లోకమునకు జీవన మాధుర్యము లోకసారంగ మునికిని జీవన మాధుర్యము.

దేవదత్తుడు : ఏమి నీ ఉద్దేశ్యము ?

వేద : నీవును గమనించితివి కదా! వెదకువాడు వెదకబడుచున్నాడు.

దేవ : ఎవరు?

వేద : తిరుప్పాణ్ !

దేవ : ఎట్లు?

వేగ : శ్రీరంగనాథుని తిరుప్పాణ్ వెదకుచున్నాడు. లోకసారంగముని తిరుప్పాణ్‌ను వెదకుచున్నాడు.

దేవ : అదెట్లు సాధ్యము?

వేద : ఇందసాధ్యమేమున్నది? ఇంతకాలము తిరుప్పాణ్ మునీశ్వరుల స్పర్ష సుఖము పొందినాడు. ఇప్పుడు మునీశ్వరులే తిరుప్పాణ్ స్పర్శ సుఖము కాంక్షించుచున్నారు.

దేవ : నేను నమ్మను, ఏమి సాక్ష్యము ? చూపించు.

వేద : ఎట్టెదుట నున్నదే! ఆ వెళ్ళుచున్న దెవరు? లోక సారంగమునీంద్రులే కదా! ఎందుకు?

దేవ : జల సమార్జనార్థము.

వేద : సరే, ఆ ముందున్న దెవరు?

దేవ : తిరుప్పాణ్.

వేద : ఏమగుచున్నదో చూచి చెప్పు.

దేవ : తిరుప్పాణ్ లేచినాడు.

వేద : బాగుగా చూచితివి. ఎందుకు లేచినాడు ?

దేవ : రాతిదెబ్బ భయమువల్ల !

వేద : పొరపాటు పడినావు. మునీంద్రులు నీరు తీసుకొనిపోవుట కది నేటికి రేవు!

దేవ : అదేమిటి?

వేద : నిన్నటినుండి అక్కడ తపోనిష్ఠలో ఉన్న తిరుప్పాణ్ వల్ల ఆ రేవు పవిత్రీకరింపబడినది. ఆ పుణ్యస్థలమే శ్రీవారి అభిషేకజల సమార్జనమునకు రేవు నేడు.

దేవ : నేనిది నమ్మను.

వేద : మన నమ్మకాలమాటకేమిగాని - మునీంద్రుల పోక చూడు.

దేవ : అటే !

వేద : ఇక తిరుప్పాణ్ గుడికి - మునీంద్రులు ఏటికీ - ఇంతే గమనము. తిరుప్పాణ్ లేచి వచ్చిన చోటే మునీంద్రులు నీరు ముంచు చోటు ! తిరుప్పాణ్ తనూ స్పర్శతో పులకించి పరవశించిన ఏటిరేవు లోకసారంగ మునీంద్రుల వారసత్వము. ఇది గతి. ఇది స్థితి. ఇది ధర్మ స్వరూపము. ఇంతవరకు మునీంద్రుల నిశ్వాస మారుతము తిరుప్పాణ్‌కు ఉచ్ఛ్వాస మారుతము. మరి తిరుప్పాణ్ విడిచిన గాలి ఇక మునీంద్రులకు ఊపిరి. ఇదే శ్రీరంగనాథ ప్రాణము.

దేవ : అంతయు నాకయోమయముగా నున్నది.

వేద : ఇంక నయము. అయోమయముకాదు, ఇది శిలామయము. నిన్న తిరుప్పాణ్ విడిచినచోటే మునీంద్రుల రేవు. మొన్ననంతే! ఇంత కాలమంతే! తిరుప్పాణ్‌తపస్థలి మునీంద్రుల తీర్థస్థలి. తపస్థలే తీర్థస్థలి.

దేవ : అవును. మునీంద్రులు అటే, అక్కడకే, అదేరేవు.

వేద : ఆ తపస్థలే ఈ తీర్థస్థలి.

దేవ : (పెద్దగా) మునీంద్రులవారూ! మునీంద్రులవారూ! ఆ రేవు వద్దు.

వేద : ఇంకను గట్టిగా కేక పెట్టినను వారికి వినిపించదు.

దేవ : వద్దు, ఆ రేవు అస్పృశ్యము. అయ్యో - మునిచినారె ! ఎందుకు వినిపించదు?

వేద : అక్కడ తిరుప్పాణ్ పారవశ్యమంతయు ఇప్పుడు మునీశ్వరుల సొంతము. ఇక మునీంద్రులు పారవశ్య పరతంత్రులు. వారి కింకెక్కడి స్వాతంత్ర్యము? నీ కేక ఇంకెక్కడి చెవి కెక్కుట?

దేవ : ఇదెప్పటినుండి?

వేద : ఆనాడు రేవు కావలెనని మునీశ్వరులు తిరుప్పాణ్‌ను పంపినారే -

దేవ : రాతికో కొట్టి -

వేద : అప్పటినుండి, దేవదత్తా ! వెదకువాడు వెదకబడుచున్నాడు. అవును కదా !

దేవ : వేదవేద్యా ! నీవు మహానుభావుడవు.

వేద : అది సరికాదు, మామూలు మానవుడను నేను. మానవులలో మాధవుని చూచువాడను. మాధవుని మానవునిగా తిరస్కరించువాడను కాను.

దేవ : వేదవేద్యా ! నీవు పుణ్యాత్ముడవు ! త్రికాల వేదివి. మహాత్మా ! నమోనమః !

దేవ : దేవదత్తా ! మనుష్యులందరు ఒక్కటే ! తేడాలు భౌతికాలు. ఆత్మికముగా అందరు నొక్కటే ! నీవు నేను ఒక్కటే ! వేదము దేవదత్తమే ! దేవుడు వేద వేద్యుడే ! దేవ వేద ద్వయములో ప్రాణాలు స్థిరమే ! వ్యంజనాలే వ్యత్యస్తాలు. వ్యత్యయ మయినది వ్యంజనాలే కదా ! వ్యత్యస్తాలు ఎప్పటికయినను వ్యత్యస్తాలే కాని ప్రాణాలు స్థిరమే !

దేవ : నాకు జ్ఞాననేత్ర మనుగ్రహించుచుంటివా?

వేద : అది దైవేచ్ఛ - అనుగ్రహాగ్రహాల కతీతుడు తిరుప్పాణ్. భగవంతుని అనుగ్రహమున్నచో ఏటినీరు అభిషేకజలము. తోటపువ్వు పూజాపుష్పము! అది లేనివాడు నింగిచుక్క నేలపాలు. అమృత బిందువే విష సింధువు!

దేవ : తిరుప్పాణ్‌ది - నిజమే. అంతటి ధ్యాననిష్ఠ. అతడు ధన్యజీవి !

వేద : ధన్యజన్ముడు – ధన్యాత్ముడు తిరుప్పాణ్.

దేవ : ఎంత ఉత్సాహముతో మునీంద్రులు అభిషేక జలముతో వేంచేయుచున్నారో చూడు !

(లోకసారంగముని ప్రవేశించాడు)

లోక : నీదు నవనీత హృదయమ్ము, నీదు మధుర
మానసము, నీ సుశబ్ద దివ్యాననమ్ము
నీదు మహితోజ్జ్వల స్వభావాదు లెల్ల,
నన్ను గుర్తించి నిను గూర్చుననుట నిజము !

నిన్ను కన్నులకాంచగా వెన్నెలెల్ల
విరియుచుండెను, నీ తనూ విభవమెల్ల
విరుల సొగసులు దాచె, నీ వింత కాంతి
నన్ను గుర్తించి నినుగూర్చు ననుట నిజము !

నీవు లేనివాడు నిఖిలమ్ము వ్యర్థమ్ము
నీవు కల్గునాడు నిండు బ్రతుకు
నీవు తోడుకాగ నిజమయ్యె లోకమ్ము
నీవు వీడిపోవ నేను లేను

ఉన్న కొన్నినాళ్ళు ఊరూర నీ పేరు
చాటిచెప్పికొందు పాటతోడ
నిన్ను గుడిని నిలిపి మిన్ను నేలకు దించి
స్వర్గ సుఖము భువికి సంతరింతు.

దేవదత్తా ! వేదవేద్యునితో మరల స్నేహమారంభించితివా? ఏమి నీ ముఖమట్లు వెలుగుచున్నది?

దేవ : మీరు నానందముతో నున్నారు కదా. అందువల్ల ఆ స్నేహమే ఈ వెలుగు మూలము.

వేద : మీ ఉత్సాహము.

లోక : నీవు నాతో మాటాడు యోగ్యత కోల్పోయినావు. పంచముని స్పృశించిన క్షణమున.

వేద : క్షణముకాదు కాని, కొన్ని క్షణములే. మీరు మాత్రము కొన్ని నెలలు.

లోక : ఏమిటిది?

వేద : పంచముని స్పృశించుట !

లోక : ఏమంటివి?

వేద : నేడు మీరు నీరు ముంచిన రేవు అంతదాక తిరుప్పాణ్ పద్మాసనము వేసి కుర్చున్న చోటు.

లోక : నిజమా?

దేవ : నిజమే మునీశ్వరా!

వేద : ఇంతకాలముగా జరుగుచున్నదిదే!

లోక : అన్యాయము.

వేద : కాదు, కానిది మీరు ఆచరించితిరి.

వేద : అవును మునీశ్వరా!

లోక : ఎంతటి అపచారము జరిగినది. దేవా శ్రీరంగనాథా! నిన్ను మైల నీటితో అభిషేకించితినా తండ్రి? నాకేమి తెలియదు దేవా! నేనేమి ఎరుగను తండ్రీ!

వేద : మీరేమి ఎరుగరనుట సత్యమే.

లోక : ఏల వారించరైతిరి?

వేద : మీరా చోటు కాలు మోపిన క్షణాన పరవశ ప్రాణులు.

దేవ : పిలిచినను మీకు వినిపించలేదు.

వేద : పక్కకు లాగినను మీరు రాలేరు.

లోక : ఇదెక్కడి ఘోరకలి!

వేద : ఇదే కాలగతి!

లోక : నేనెంతటి అకృత్యమాచరించితిని? ఇప్పుడేమి కర్తవ్యము? కర్తవ్యతా విమూఢుడ నయితినేమి? ఇది ఎటులిటులయినది? ఏ అతీంద్రియ శక్తి నన్నావహించినదో, ఏ అనూహ్య దీప్తి నన్నావేశించెనో, ఏ అగమ్య పథము నన్నీడ్చికొని పోయినదో. ఏ అదృశ్య చైతన్యము నన్నలముకొన్నదో - ఎందుకిటు లయినది? ఎవరు దీనికి బాధ్యులు?

దేవ : వేరెవరు లేరు - మీరే !

తన ఉనికిని తెలుపు భూమి
కనుల పూజలందు భూమి
జనులు తనను చేరుభూమి
జగము నిండ మిగులు భూమి ॥ఇది॥

లోక : దేవా ! నా తండ్రీ! తిరుప్పాణ్ –

దేవ : మునీశ్వరా! మీరాపేరు పలికినారే ?!

లోక : దేవా! తిరుప్పాణ్ కిచ్చిని భూమి నీవు నాకేల ఈలేదు?

వేద : యమ నియమ దీక్షితులకు, అరిషడ్వర్గాతీతులకు, చిత్తశాంతులకు, దుఃఖ సహిష్ణువులకు కదా పుణ్యభూమి లభించుట!

లోక : దేవా! ఏమిటి నాకీ పరీక్ష? (వేగంగా నిష్క్రమించాడు)

(తెర)

తృతీయాంకం

ద్వితీయ రంగం - శ్రీరంగనాథ దేవాలయం

లోకా : దేవా ! శ్రీరంగేశా ! ఏమిటి నాకీ శిక్ష? నా తప్పేమి? ఎందుకీ వ్యధ? ఎందుకీ దుఃఖము? ఏమిటా చూపు? ఏమియు తెలియని వాడవా? ఏమి ఎరుగవా తండ్రి? నాపై కోపమా ? ఎందుకీ కినుక? నిన్ను మైలపరచు తలపులేదు. పూజ ఆపు ఉద్దేశము లేదు. మైలనీరు తెచ్చుచుంటినన్న తెలివిలేదు. నేనేమి చేయుదును? ఎందుకీ కోపము? ఎందుకు కోపఘూర్ణిత నేత్రుడవయి బాధించుట? నిత్య ధూప దీప నైవేద్యాదులలో నీకు లోపము చేయలేదే? పూలపాజ మానలేదే! మేలుకొలుపు నుండి పవళింపు సేవదాక నీ పాదాలకడ నిలిచినానే! నామీద ఎందుకీ కోపము? ఎందుకీ ఎడముఖము, పెడముఖము? నేను ఉత్సవాలు చేయలేద? తిలకము దిద్దలేద? ఎందుకీ మౌనము తండ్రీ? నీ చూపులో ప్రేమ, నీ నవ్వులో ఆత్మీయత, నీ పిలుపులో వాత్సల్యము ఏవి తండ్రీ? అన్ని ముచ్చటలేమి చేసితివి? ఒక నవ్వులేదు. ఒక పిలుపులేదు. ఒక కనుసైగలేదు. రమ్మనవు. పొమ్మనవు. ఏమిటి మౌనమున కర్థము? ఏది ఆ ఆదరణ? ఏది ఆప్యాయత? ఏది ఆ వాత్సల్యము? ఏవి ఆ సుఖసంతోషాలు? ఏవి ఆ దయాదాక్షిణ్యాలు? ఏవి ఆ అభిమానవకాశాలు? ఏవి తండ్రీ నన్ను నీవు ఎన్నుకొన్న గుర్తులు? ఏవి దేవర నన్ను నీవు పిలిచి తెలిపిన మాటలు? - ఏమి అయినది జీవితమ్ము? - ఏమి అయినది పావనమ్ము. ఏమి నా గుండె బొగ్గై రాజుకొన్నది తనువు కుంపటిలో

దేవ : మునీశ్వరా ! శ్రీరంగనాథుల వారిలో మార్పేమి లేదు. మీయందే వైపరీత్యము, ఏమయినది స్వామీ !

లోక : దేవా ! ఎందుకీ మూగనోము? ఎందుకీ అలుక? ఎవరేమి చేసినారయ్య నిన్ను? ఇది అని తెలిసి చేసితిమా? ఇటులని అనుకొంటిమా? ప్రతి నిత్యము నీ ముఖమెంత ప్రసన్నసుందరము! ప్రత్యుదయము నీ నేత్రాలెంత వికసిత పుష్పాలు! నన్నేడ్పించుట నీ కిష్టమా? నన్ను బాధించుట లక్ష్యమా? నా దుఃఖమే నీకు

పూజలా? అయినచో కానిమ్ము. నీ భక్తుని. నీ సేవకుని. నీ పూజారిని-నీ యిష్టము- నీవేమయిన చేసికో! ఇంతకాలము కొలచితిని. ఇంతకాలము పాదాలొత్తితిని. ఇంక కాలము గళసీమను కరసీమను పూలమాలిక లుంచితిని - అందుకేమి ప్రతిఫలము? కోపమా? తెలియక చేసిన తప్పులు మన్నించవా? నన్నేంచవా? దీవించవా? కరుణించవా? దేవా! దేవా!

దేవ : మునీశ్వరా ! శ్రీవారు ఏమనిరని మీకీ దుఃఖము? శ్రీవారు సహజ సుందర స్వరూప శోభాయమానులు. మీరే దుఃఖితమతులు! కల్లోల మనస్కులు. మీ ప్రశాంతి నా ప్రార్థన. శాంత చిత్తులుగా -

లోక : దేవదత్తా - నాకింకెక్కడి శాంతి?

తిరు : (తెరలో)

సర్వసంగ త్యాగివా ?
సర్వభోగ యోగివా ?
దేవా నను బ్రోవ ఇటురావా ?
గుండె గుడిలో నిలుపుకొంటిని
కనుల కోవెల దాచికొంటిని
లోన వెలుపల అన నమ్ముచు
పూజ చేసినాను నిను రోజు చూచినాను ॥సర్వ॥

నన్ను కన్నుల ఎత్తుకొందువు
మిన్ను మన్నులు కలుపుచుందువు
నాదు హృదిలో నిలుచు దొరవని
దోసి లొగ్గినాను నిను కనుల తాకినాను ॥సర్వ॥

లోక : శ్రీరంగ రంగా! కావేటి రంగా ! కస్తూరి రంగా ! కరుణాంతరంగా! నవ్వుచున్నావా? నను కరుణించినావా?. దేవా, నాదెంత అదృష్టము! నాదెంత ఆనందము! ఏమి తండ్రీ, నీ ముఖములో మార్పు? ఎందుకు కోపము? ఏల నవ్వితివి, ఇంతలో ఏల కోపించితివి? నన్ను చూచి నవ్వలేద? కోపించుచునే ఉంటివా? నేనంత

వెర్రినా? నీ నవ్వు నాకు తెలియదా? నీ కోపము నేనెరుగనా? పాడినంతసేపు నవ్వు? పాట ఆపగాకోపము! నీ నవ్వు తిరుప్పాణ్‌ది. నీ కోపమునాది. ఇది నీ లీల శ్రీరంగ రంగా! అతని పాటకు నవ్వు! నా మాట కోపము ! అతడే నీ నవ్వు! నేనే నీ కోపము ! నిన్ను చూడని చూడరాని చూడలేని వానికి నీ దరహాస చంద్రికాదానము. నిన్ను పూజించి సేవించి శ్రమించెడి నాకు జ్వలితారుణాగ్ని శిఖలు. బాగున్నది దేవా!నీ వరుస మరిమరి బాగున్నది. నా మాట, నా భక్తి, నా పూజ, నా బ్రతుకు అంతయు అంతయును వ్యర్థము. తిరుప్పాణ్ పాట స్వర్థము. నీకది ఆరోగ్యము, నీ నవ్వున కది ఆహారము, పంచముని మాట తీపి, నా ప్రార్థన చేదు. ఏమి తండ్రి నీ యీ వింత? ఇంత అల్పునిపైననా నీ అంతంత మాయలు? నా గోడు నీ తల కెక్కుచున్నదా? నా ప్రార్థన నీ తలకెక్కుచున్నదా? నా ఘోష నీ తలకెక్కుచున్నదా?

దేవ : మీ అంతటి మహాభక్తుల ప్రార్థనలు శ్రీరంగనాథుని తలకెక్కక తప్పుదుకదా మునీంద్రా?

(తెర)

వేద : కాదు తిరుప్పాణ్ సందేశము

(గుడిలో గంటలు)

దేవ : ఉన్నట్లుండి గుడిలో ఏమి ఈ గణగణలు?

వేద : తిరుప్పాణ్ సందేశమునకు శ్రీరంగనాథుని ప్రతి సందేశము! అది పాట, ఇది మోత – అదే వారి సంభాషణ.

దేవ : అదేమి? ఇదేమి ఈ వెలుతురు వెల్లువ?

వేద : ఈ వెల్లువ సాగుచున్నది లోకసారంగ మునీశ్వరుల వీధికి, ఇంటికి శయనమందిరమునకు దేవదత్తా ! సందేహము లేదు. ఈ వెలుతురు ప్రవాహమే శ్రీరంగనాథుని ప్రతిసందేశము.

(తెర)

శ్రీరంగ : మునీ! నీ కోర్కె నేను మన్నించితిని. నేను పంచమునికి ప్రత్యక్షము కాను. కాని నీవు నా సందర్శన భాగ్యమతనికి ప్రసాదించు !

లోక : అదెట్లు సాధ్యము?

శ్రీరంగ : నా భక్తుడు నన్ను చూడరానచ్చు కదా!

లోక : అదే పరంధామా ! ఏది దాని కవకాశము?

శ్రీరంగ : నీవే అవకాశము!

లోక : అదెట్లు?

శ్రీరంగ : నీ కోర్కె మేరకు నేను తిరుప్పాణ్‌కు ప్రత్యక్షము కాను కదా! కాబట్టి తిరుప్పాణే వచ్చి ఈ ఆలయాన నన్ను సందర్శింపవచ్చు !

లోక : వీలులేదు.

శ్రీరంగ : అదేమి?

లోక : పంచముడు కదా స్వామి!

శ్రీరంగ : నా భక్తుడుకదా!

లోక : కావచ్చు.

శ్రీరంగ : నా సందర్శన కాంక్షాసంతప్తుడు కదా!

లోక : అయినను సరే!

శ్రీరంగ : నా ధ్యానైకదీక్షా పరతంత్రుడు. భక్తి పరవశుడు. నా కవి, నా గాయకుడు. నా నెచ్చెలికాడు.

లోక : ఏమికాడు? ఏమయినను కానిందు! నిన్నీ ఆలయాన పంచముడు సందర్శించుటకు వీలులేదు.

శ్రీరంగ : నా భక్తుడు నన్ను దర్శించక తప్పదు!

లోక : ఈ ఆలయాన కాదు.

శ్రీరంగ : తిరుప్పాణ్‌కు నన్ను ప్రత్యక్షము కారాదంటివి! అంగీకరించితిని. తిరుప్పాణ్ నన్నీ ఆలయాన సందర్శించిన -

లోక : వీలులేదు

శ్రీరంగ : ఎందుకు వీలులేదు?

లోక : నా స్వామి మందిరము పంచముని ప్రవేశముతో మలిన దూషితమై పోరాదు.

శ్రీరంగ : నాకు ఏ మలినమంటదు!

లోక : నీకు తెలియదు

శ్రీరంగ : మునీ! విను - నాకు మలినమంటదు.

లోక : కావచ్చు!

శ్రీరంగ : మరి?

లోక : పవిత్ర మందిరమునకు మలినమంటితీరును.

శ్రీరంగ : మానవునకు మాధవునకు మధ్య మలినము లేదు.

లోక : కాని పంచమునకు పవిత్రాలయమునకు మధ్య మాలిన్యమున్నది.

శ్రీరంగ : దేవుని కంటని మైల దేవాలయమున కంటదు!

లోక : దేవాలయమున కంటిన మైల దేవునికంటితీరును!

శ్రీరంగ : మునీ! విను-నాకే మురికి అంటదు, ఏమంటిని?

లోక : ఏమయి అనవచ్చు. మలినమంటకపోను వచ్చు. కాని ఆలయములో పంచముడు ప్రవేశింపరాదు.

శ్రీరంగ : అతడు నా భక్తుడు.

లోక : ఆలయము మాది.

శ్రీరంగ : అది నాది.

లోక : కాదు-మాది!

శ్రీరంగ : అది నా కొరకేర్పడినది.

లోక : కాదు - మా కొరకేర్పడినది!

శ్రీరంగ : ఆ దేవాలయమన్నచో నేనే !

లోక : ఆ గుడి అన్నచో మా భక్తి!

శ్రీరంగ : అది నన్నారాధించుటకే కదా!

లోక : మేమారాధించుటకు. ఆరాధించునది నిన్నే! గుడి ఏర్పరచుకొన్నది మేము! గుడి మా సమష్టి హృదయము. నిజమునకు దేవాలయము మా హృదయాలయము.

శ్రీరంగ : పూజ నాకే కదా!

లోక : పూజించు హృదయము మాది !

శ్రీరంగ : అందున్నది నేనే కదా!

లోక : నిజమే. అందున్నది నీవే! కాని నీవందున్నది మా కొరకు!

శ్రీరంగ : మీరన్నచో భక్తులుకదా! ఆలయము, భక్తులు ఉన్నది నా కొరకే కదా!

లోక : నీకొరకు కాదు మేము! మా కొరకు నీవు! మా సంరక్షణార్థము. మా సంపోషణార్థము. నీవున్నది మా కొరకే !

శ్రీరంగ : మరి మీరున్నది - ?

లోక : మా కొరకే!

శ్రీరంగ : మీ పూజలన్ని - ?

లోక : మా కొరకే

శ్రీరంగ : ఈ పూజ లెవరిని చెందనుద్దిష్టాలు?

లోక : నిన్నే - కాని మా తృప్తి కొరకు, మా ఆనందమునకు.

శ్రీరంగ : మీ కానందము లేదా?

లోక : లేకపోవచ్చు.

శ్రీరంగ : దుఃఖము?

లోక : ఉండవచ్చు

శ్రీరంగ : దుఃఖనివారణార్థమే?

లోక : అవును - అందుకే పూజలు స్తుతులు. ఈ ఆరాధనా మా హృదయక్షాళనార్థమే.

శ్రీరంగ : మరి నా తృప్తి - ?

లోక : మాకవసరము - మాకభీష్టము.

శ్రీరంగ : నాకు సంతుష్టిలేని ఎడల?

లోక : మా గుండె బరువెక్కుట తథ్యము.

శ్రీరంగ : మీ పూజలు మీ కొరకే !

లోక : అది సత్యము!

శ్రీరంగ : నేనీడ ఉండుట మీ కొరకే!

లోక : అది నిర్ణయము !

శ్రీరంగ : నా అస్తిత్వార్థము మీ అభిమతము.

లోక : అది నిశ్చయము. గుడి మేము. విగ్రహము నీవు. మనము దేవాలయము. నీవు మాకయి-

శ్రీరంగ : సరే! అంగీకరించితిని. నేను మీకయి ఉంటినంటివి కదా! మీకయి ఉన్న నన్ను, నాకోర్కెను, మీరు మన్నించక తప్పదు.

లోక : నీకయి జీవించు మేము చేయు మనవి నీవు వినక తప్పదు!

శ్రీరంగ : వినని పక్షాన ?

లోక : మా హృదయాలయాన నీకు చోటులేదు.

శ్రీరంగ : నేనీ ఆలయాన వేంచేసి ఉండని సందర్భాన ?

లోక : ముప్పది మూడుకోట్ల దేవతలున్నారు !

శ్రీరంగ : మీ హృదయభక్తి?

లోక : మారక తీరదు.

శ్రీరంగ : అది అంత చంచలమా?

లోక : భక్తి స్థిరమే! దేవుడే చంచలుడు! సుస్థిరుడు కాని దేవుడు మారునంతే! భక్తిమారదు.

శ్రీరంగ : నేనీడలేనినాడు మీకు స్థితిలేదు. గతిలేదు.

లోక : మే మీడలేనినాడు నీకు అధారము లేరు ఆలయము లేదు.

శ్రీరంగ : మీరు నా మీద ఆధారపడి జీవించుచున్నారు. ఇదంతయు నా అనుగ్రహమే !

లోక : కాదంటిమా స్వామీ? కాని ఈ ఆలయములో నీవు మమ్మాధారము చేసికొని వెలసితివి.

శ్రీరంగ : ఈ ఆలయము లేకున్నను నేనుందును.

లోక : మాకుండవు. మాకై ఉండదలచినచో ఈ ఆలయముననే ఉండవలె. ఈ ఆలయము మా హృదయాలయము, అందువల్ల, ఆవశ్యకమే. ఆలయమనగా మేమే! నీ వున్నది మా కొరకు, మా కొరకు కాని పక్షాన నీ విక్కడ ఉండవు; అందువల్ల మా భక్తి నీకు బంధిఖానా. నిన్నిక్కడనుండి కదలనీము. బైటికిపోనీము. ఇతరులను లోనికి రానీము. అది మా యిష్టము. నీ యిష్టమునకిక్కడ చోటులేదు. కాని. నీ యిష్టము మా అభీష్టాంతరముగా ఉండవలసినదే! మేము వినా నీకు ప్రత్యేక అస్తిత్వము ఇక్కడలేదు. ఇది మా హృది. ఇది నీ ఖైదు. ఇది దేవాలయము. మలినము కారాదు. నీ కోరిక మా కోరిక భేదించినచో తీరునది మా కోరికే - తీర్చునది మేము కాబట్టి ! నీ కోర్కె కూడ తీర్చగలము. ఎప్పుడనగా, అది మా కభిమతమయినప్పుడు! ఇది, నీవన్నది, మా కిష్టము కాదు. కనుక తీరదు. ఏమైనను కానిమ్ము!

శ్రీరంగ : మీ ఆలయము మీద మీ ప్రేమ మీ వరకు న్యాయమే!

లోక : అదియ మాట.

శ్రీరంగ : నా భక్తుని మీద నా ప్రేమ నావరకు ధర్మమే!

లోక : పంచముడు కాని మీ ప్రతి భక్తుని పైన మాకు కూడ ప్రేమే!

శ్రీరంగ : పంచముడేమి పాపము చేసినాడు?

లోక : మా నీతిని నీవు ప్రశ్నించరాదు. ఇది లోకాచారము.

లోక : మునీ! తిరుప్పాణ్‌నకు నేను ప్రత్యక్షము కారాదు. అతని పాదధూళితో దేవాలయమ అపవిత్రమయి పోరాదు. అంతే కదా!

లోక : అదే విషయము. అతడిక్కడకు నడువరాదు.

శ్రీరంగ : ఏ విధముగానయిన నేను నా భక్తుని దర్శించు కోరిక తీర్చుకొన వచ్చును కదా!

లోక : ప్రత్యక్షము కాకుండ, దివ్యముగా -

శ్రీరంగ : దానికిదే మార్గము మునీ! రేపు ఉదయము, సూర్యోదయాత్ పూర్వమే తిరుప్పాణ్‌ను నాపూజకు నీవు నీ భుజాలమీద మోసి తీసికొనిరమ్ము !

లోక : దేవా! దేవాధిదేవా!

శ్రీరంగ : ఇక మీ ఆలయ పావిత్ర్యము సురక్షితము!

లోక : దేవా! శ్రీరంగధామా !

శ్రీరంగ : అప్పుడు కదా, తిరుప్పాణ్ కోరిక, నా నిరీక్షణ ఫలించుట!

లోక : దేవా! నీ నిరీక్షణ నా కిష్టమే!

శ్రీరంగ : తిరుప్పాణ్ అభీష్టమే కష్టమా ?

లోక : అది నాకనిష్టము కాదు.

శ్రీరంగ : మరి?

లోక : ఈ భుజాలు కావేరీ తీర్థభాండ సంభరణ సంభావితాలు.

శ్రీరంగ : సత్యమే!

లోక : దీప ధూప నైవేద్యాది నిత్య పూజా పునస్కార పురస్కారాలు!

శ్రీరంగ : వాస్తవమే!

లోక : ఆ భుజాలకా ఈ శిక్ష?

శ్రీరంగ : అది సత్కారము.

లోక : పంచముని మోయుట?

శ్రీరంగ : అది నా భక్తుని స్పర్శ సుఖము!

లోక : పంచమ స్పర్శ ప్రాణాంతకమే!

శ్రీరంగ : మునీ! నీ కోరికలన్ని మన్నించితిని. నేనెన్ని అంగీకరించినను నీవు అన్నింటిని తిరస్కరించుచుంటివి. ఇక నీ ప్రయోజకత్వమునకే పరీక్ష!

లోక : స్వామీ! బలహీనుని పైననా–

శ్రీరంగ : బలహీనతపైన! రేపు తిరుప్పాణ్‌ని మోసి తెమ్ము!

లోక : తేలేను! – నా జీవిత శరీరాలు పవిత్రీకృతాలు. నేను పంచముని స్పర్శతో అపవిత్రము కాలేను.

శ్రీరంగ : నా ధ్యాన దీక్షవల్ల తిరుప్పాణ్ నిర్మలీమసమూర్తి!

లోక : అతని జన్మ మపవిత్ర దోషదూషితము.

శ్రీరంగ : జన్మవల్లకాదు, కర్మవల్ల పవిత్రతాపవిత్రతలు ప్రవర్తిల్లుట. తిరుప్పాణ్ పవిత్రుడు.

లోక : కావచ్చు. కాని మోసి తెచ్చుట నాకు కర్తవ్యము కాదు.

శ్రీరంగ : నాకయి, నీకీ విధి తప్పదు.

లోక : నీకయి, ఇదికాక ఏదయిన నాకభీష్టమే!

శ్రీరంగ : నీదా? నాదా? ఏ అభీష్టము ముఖ్యము?

లోక : (గొణుగుతూ) నీదే!

శ్రీరంగ : ఇక నీ అభీష్టమిట ప్రవర్తిల్లదు. ఉషోదయమే మీ ఉభయుల ఆగమనము. నిరీక్షించుటే నా కర్తవ్యము.

(శ్రీరంగనాథుడి ముఖం ఎర్రగా మారింది)

లోక : దేవా! ఏమా ఎరుపు! నీ నేత్రాలు రక్తారుణిమాలు! నీ ముఖమిట్లు చూడలేను, భరించలేను.

(శ్రీరంగనాథుడి నుదుట రక్తం)

శ్రీరంగా ఏమీనెత్తురు? నా నేరమేమి?

(శ్రీరంగనాథుడి నుదుట రక్త ప్రవాహం)

ఏమీగాయము? ప్రభూ! నా దోషమేమి?

లోక : ప్రభూ! నేనా నిన్ను నొప్పించుట? ఇదెక్కడి అన్యాయము వరాత్పరా! ఆ రక్త ప్రవాహము చూడలేను! ఆపగలనా పరంధామా?

శ్రీరంగ : ఆపగలవు .

లోక : ఆజ్ఞాపించు దేవా! రక్త ప్రవాహముపసంహరించు తండ్రీ!

శ్రీరంగ : వాగ్దానము చేసినచో-

లోక : ఏమని?

శ్రీరంగ : తిరుప్పాణ్‌ను మోసి తెచ్చెదనని!

లోక : అయ్యో! అదేమి ప్రవాహము! ఆ రక్తము భూదేవి భరించలేదు దేవా! ఆ నెత్తుటి బొట్టు నేల రాలిన ధరణి దహించుకొని పోగలదు తండ్రీ!

శ్రీరంగ : వాగ్దానము ?

లోక : అదేమి రక్త ప్రవాహము? వాగ్దానము చేసితిని. ఉపసంహరించు దేవా! అయ్యో ! నెత్తురు! తిరుప్పాణ్‌ను భుజాలపై మోసి తీసికొని వచ్చెదను. మాట ఇచ్చితిని దేవా! ఆపుమరుణారుణ దర్శనము.

శ్రీరంగ : మీ దర్శనమే, రేపు అరుణోదయ దర్శనము.

లోక : తమ ఆజ్ఞ!

(శ్రీరంగనాథుడు నిష్క్రమించాడు)

లోక :

నీకయి ప్రాణము పొందితి
నీకయి నా బ్రతుకు నిట్లు నిలుపుచునుండన్
నాకయి నీవిటు వచ్చుట
నాకయి నీవింత శిక్ష నలదుట తగవా?
రాకరాక నీవు రాగానె నా గుండె
గంతులిడుచు నాడకడగె గాని
కోరరాని దాని కోరినంతనె దేవ
గుండె జారిపోయె కోర్కెకూలె
నీ కోరికనే తీర్చెద
నీ కోపమునే భరించి నిలువంగలనా?

నీ కొరకీతని నేమిటి
ఏ కష్టమునైనన జేతు నిలపై ఇకపై !
అంటరానివాని నటుమోసి తెచ్చెదన్
అవని చూడ గుడికి అందజేయ
అంటరానివాని నంటుట యేమిటి?
ఎత్తు కొందు గుండె కొత్తుకొందు
నన్ను ధన్యు జేయ నా యన్న నీరాక
భక్తితోడ నేను ప్రస్తుతింతు
నాకు నంటుగూర్చు నా తండ్రి నీ కోర్కె
తీర్చువాడ గుడికి చేర్చువాడ

(తెర)

(తెరలో)

వేదవేద్యుడు :

ఇక తిరుప్పాణ్ విశిష్ట భావైక నిష్ఠ
లోక సారంగముని పుణ్యలోక మగుచు
ఇదిగో శ్రీరంగనాథుడే ఇలకు నడిచి
భక్త సందర్శనార్థమ్ము పాటుబడెను.

సృష్టి చేయగగోరి వ్యష్టి జీవులగూర్చి
స్త్రీమూర్తి నర్థించి చెలువుమించి,
భక్త సందర్శనాస్తక మనస్కతన్
పూజారి నర్థించి పుడమి వెలిగి
దుర్మార్గ జీవులన్ తుదముట్ట కడతేర్చ
అవతార మర్థించి యవని దిరిగి
సన్మార్గ రక్షణన్ సమకూర్ప దిగవచ్చి
భూమిపై జీవించి ప్రేమబొంది.

విశ్వజీవుల తేజమ్ము వెల్లివిరియ
నేల బ్రతికెడు మనుజుల మేలుకోరి

సర్వ శుభముల సంతోష సమితినిచ్చు
దేవ దేవుండు వెలుగొందు దివ్యుడతడు
సర్వచేతనా చేతన జగతి యంత
ఎవని గుండెలో నిండుగా నిమడబడునొ
సర్వ మానవ చైతన్య సంఘమంత
ఎవని భావ సామ్రాజ్యాన నెగసి పడునొ
సర్వ జీవుల సంతుష్ట సఖ్యమంత
ఎవని ఎదుట సాష్టాంగమై ఇలకు పడునొ
సర్వలోకాల మాధుర్య సత్యమంత
ఎవని పాదాల ప్రణమిల్ల నిష్టపడునొ
అట్టి విష్ణుండు పూజారి నడిగికొనుట
ఏ పురాపుణ్య ఫలము ప్రేమించు కొనుట?

పంచమాంకం

ప్రథమ రంగం - కావేరీ తీరం

- తెరలో -

తిరుప్పాణ్ :

దేవా ననుకావ దిగిరావ ?
దివినుండి భువిపైకి ననుచేర దిగిరావ ?
నీకన్ను నాకున్న రవిబింబమేనయా
నీ కాంతి నా శాంతి నాకిచ్చునే సదా ॥దేవా॥
శ్రీరంగనగరిలో పూరంగులే నీవు
నీ పట్టుపుట్టాన కాంతులే ఈ నేల ॥దేవా॥
నిను నాకు చూపించు కనులిమ్ము శ్రీరంగ
నను నీకు నర్పించు కరమిమ్ము నా రంగ ॥దేవా॥

(లోకసారంగముని ప్రవేశించాడు)

లోకసారంగముని :

శ్రీరంగనాథుండు శిల నిల్పుమనివేడ
శిలనిల్పి గుడి ప్రతిష్ఠించినాను
శ్రీరంగనాథుండు సేవించమనిచెప్ప
సేవించి బ్రతుకు కాజేసినాను
శ్రీరంగనాథుండు శిక్షించమని తెల్ప
శిక్షించి శక్తి వీక్షించినాను
శ్రీరంగనాథుండు శివమీయుమనికోర
శివమిచ్చి ప్రజల రక్షించినాను.

పూజ కడుపున పుట్టి, అపూర్వభక్తి
నెరిగి, నైష్ఠిక జీవన నీతి నేర్చి,
శుద్ధ చైతన్య తత్త్వ సంసిద్ధి పొంది
నియమ గమ్యాన జీవించు నేను నిజము

దివిలోని విష్ణువే భువిలోన ప్రాంజియై
ప్రభవించు వేదాంత పరిధి నెరిగి

పరలోక దీప్తులే నరలోక కాంతులై

వెలుగొందు జీవాత్మ విధమునరసి

గుడిలోని దేవుడే గుడిబైట భక్తుడై

పలికించు పరమార్థ పథము తెలిసి

మడిబట్ట తత్త్వమే పొడిబట్ట చుట్టమై

కడబట్టు ప్రాణాల కతలనెంచి.

వంచితమతులై వ్యధల జీవించువారు

తిలకమందెదు శుభము గుర్తించినాను

కన్ను లిచ్చిన రంగన్న నన్ను పిలిచి

చూపులిచ్చుట కనులార చూచినాను.

(తిరుప్పాన్‌ని సమీపించాడు)

మహాభక్తా, తిరుప్పాణ్ !

తిరు : దేవా! నన్ను పిలిచినావా !

లోక : ఇటుచూడు - నిను !

తిరు : మునీశ్వరా! చూడరాని నన్ను చూచితిరే! పిలువరాని వాని పిలచి ధన్యత కలిగించితిరే!

లోక : మహాకవీంద్రచంద్రా! శ్రీ మహావిష్ణువు నిన్నాశీర్వదించినాడు.

తిరు : ఎంత చల్లని మాట! ఇదెంతటి ధన్యత !

లోక : ధన్యత నాది తిరుప్పాణ్! శ్రీ మహావిష్ణువు నాకనుగ్రహించినాడు. (తిరుప్పాణ్ భుజం తాకాడు)

తిరు : నన్ను తాకుట, మీ అమృత హస్తముతో! ఎంత సుఖమీ స్పర్శ!

లోక : నిన్ను తాకగా, నాకెంత హాయిగా నున్నది !

తిరు : అంటరాని నన్ను అంటి మీరు మలిన దేహులు కారాదు మునీంద్రా!

లోక్ : మలిన మనస్కుల భావనమే మలిన దేహము ! నీది పరిశుద్ధ తేజము తిరుప్పాణ్ !

తిరు : ఏమి నా భాగ్యము! మీ అదరము లభించిన నేను భాగ్యవంతుడను.

లోక : భాగ్యము నాది. ఆనందము నాది. అదృష్టము నాది. త్రిలోక పూజ్యుడు, త్రికాలవేది, త్రిమూర్తి తత్త్వనిధి శ్రీ మహావిష్ణు వర ప్రసాదము నాది. నీవు ఆలయ ప్రవేశము చేయ రావలెను.

తిరు : నేనా?! శ్రీరంగనాథ దేవాలయమా?!

లోక : అవును.

తిరు : నాదేభాగ్యము! కాని మునీంద్రా! అది సాధ్యమా !

లోక : దైవ కార్యమునకు అసాధ్యమేమున్నది?

తిరు : నేనంటరానివాడను కదా!

లోక : అటుల శ్రీమహావిష్ణువు భావించలేదు.

తిరు : మీరు రానీరు......

లోక : మేము రానీము - కాని తీసికొని పోగలము!

తిరు : నేను రాలేక, మీరు తీసికొనిపోవుటెట్లు?

లోక : మోసికొని పోవుట.

తిరు : ఎవరు?

లోక : నేను!

తిరు : ఎవరిని?

లోక : నిన్ను!

తిరు : అదెట్లు సాధ్యము?

లోక : నా భుజపీఠిపై నీవు అధివసించిన సాధ్యమే!

తిరు : అది న్యాయమా?

లోక : దైవకార్యము!

తిరు : మీకు సమ్మతమా?

లోక : దైవేచ్ఛ!

తిరు : ఇది సంభవమా?

లోక : సంభవమే! గత్యంతరము లేదు.

తిరు : నేను రాగలనా ?

లోక : రాక నీకు తప్పదు.

తిరు : దేవా! ఇదా నీ లీల? అంటరానివాడను, ఆలయమే అపవిత్రము చేయులేనివాడను. మీ భుజాలమీద - శ్రీరంగరంగా - నాపల్లకాదు.

లోక : నీవు పంచముడవే! అలయ ప్రవేశము నిషిద్ధమే! నీవు- భక్తుడు - భగవంతుని దర్శించుట న్యాయమే! శ్రీరంగనాథుడు నిన్ను చూడగోరినాడు! అది ఆజ్ఞ! ఆ కోర్కె తీర్చుట నా విధి. అందుకిదే మార్గము. నీవు నా భుజాలమీద గుడిచొచ్చిన దోషమంటదు. మైలలేదు. శ్రీరంగనాథుని కొరకు, నీ ఆశకు, నా విధికి సాఫల్యము.

తిరు : పవిత్రులను అపవిత్రులుగా చూడలేను.

లోక : ఉచితానుచితత, పవిత్రతాపవిత్రత, ధర్మాధర్మకర్త శ్రీమహావిష్ణువు. నాకేమి నిమిత్తములేదు. నీవుచూచి బాధపడవలసిన దేదియును లేదు.

తిరు : చూడరాని పిలవరాని తలచరాని తాకరాని పంచముడు శ్రీరంగనాథ దేవాలయ ధర్మకర్త, బ్రాహ్మణోత్తముడు, లోకసారంగ మునీశ్వరుల భుజాగ్ర పీఠినధివసించనొన గూడుట - దేవా, ఇది నీ వినోదమా! ఇది నీ విలాసమా - దేవా ఇది నీ విలాసమా?

ఇది నీ వినోదమా - దేవా
ఇది నీ విలాసమా

వెన్న ముద్దలను మింగిన స్వామీ
వెన్నెల యమునలో దాచినవాడా
పిల్లనగ్రోవికి ప్రాణము నూదుచు
చల్లగ గుండెలు తట్టిన రేడా ! ॥ఇది॥

గోవుల మేతలు వెదికినవాడా!
గోపిక మానము నిలిపినవాడా!
గొల్లల బ్రతుకుల వెన్నెలలూదుచు
పల్లము లన్నిటి పూడ్చిన రేడా ! ॥ఇది॥

రాతిని నాతిగా మలచినవాడా
లంకకు స్వర్గము నిచ్చినవాడా
రక్కసి రాజ్యము చిక్కులు దీయుచు
చక్కగ జీవుల నేలిన రేడా! ॥ఇది॥

- తెర -

- తెరలో -

వేదవేద్యుడు :

విష్ణు భక్తి మహిమ విశ్వ విశాలమై
వినగ కనక నిపుడు వీలుకలిగె
భక్తి జనుల కోర్కె పరమాత్మ రూపమై
అవని తేజరిల్లు ననుట జరిగె

సత్యమై నిత్యమై సకలమ్ము పుణ్యమై
ప్రభవింప జీవించుపథమె యతడు
ధర్మమై న్యాయమై ధన్యాత్మ తేజమై
వెలుగొందు నరనారి వేకువతడు
వీరమై విజయమై విలసిల్లు ధ్యానమై
దీప్తించు జీవాళి కాప్టుడతడు
ప్రాణమై ప్రణవమై పరికించు భక్తియై
రూపొందు జనుల స్వరూపమతడు.

తీవ్ర భక్తి దీప్తి తేజరిల్లిన చోట
కాలుమోపు చిన్న కన్న డతడు
మ్లాన హీన దీన మానవ దుఃఖమ్ము
విలయ మొందజేయు విష్ణువతడు.

దైవ సంకల్ప బలమెంత ధర్మయుతమొ
విష్ణు భుజియించు ఫలమెంత విశ్వనుతమొ
జనుల పూజించు కృషియెంత శ్రద్ధగతమొ
సర్వజీవుల కవగత సత్యమాయె.

అవని ఎవని కోర్కె అంత తీరకనుండు
నతడు విష్ణుభక్తుడైనవాడు
పుడమి నెవని భక్తి పుణ్యమందకనుండు
నతడు భక్తి వశుడునైనవాడు.

గుడిలో కోరిక నాతడు
నడచిన దోషమగునంచు నవ్వెడు జనులీ
మదినేమందురు? విధినె
వ్వవడు కాదననగు తదీయ భాగ్యము కలుగన్?

పంచమాంకం

ద్వితీయ రంగం - శ్రీరంగనాథ దేవాలయం

(లోకసారంగముని, భుజాలమీది తిరుప్పాణ్‌తో, దేవాలయంలోనికి ప్రవేశించాడు)

లోకసారంగముని :

అటు పుణ్యమటు ధర్మమటు సత్యమార్గమ్ము
శ్రీరంగ రంగయ్య చీదరాల్ప
అది పాట అది ఆట ఆది నాకు మేల్కొల్పు
శ్రీరంగ రంగయ్య చిక్కుదీయ
ఇట కాంతి ఇట శాంతి ఇట దివ్యమనుభూతి
శ్రీరంగ రంగయ్య చీకు మాన్ప
ఇది మాయ ఇది క్రీడ ఇది నీకు తగునయ్య
శ్రీరంగ రంగయ్య చింత దీర్ప

పాత సంప్రదాయ పరిణామ జీవమై
బ్రతుకుచుంటి వెలుగు వెతుకుచుంటి
కొత్త దీప్తి వెలసి క్రొన్నెల తలదాల్చి
సాగుచుంటి గుడిని మ్రోగుచుంటి

(నిర్విరామంగా గుడిగంటలు)

దేవదత్తుడు : లోకసారంగ మునీశ్వరులు తిరుప్పాణ్‌ను మోయుచు గుడి చొచ్చుట ఎంత ఆశ్చర్యకరము !

వేదవేద్యుడు : నీకింకను మాయ పొరలు తొలగినట్లులేదు. అది మహా భక్తుని మునీంద్రులు సేవించుట. తిరుప్పాణ్ భక్తి ఎంత పారవశ్య ప్రదాయకము! పాటలెంత మధుర సుస్వర సుందరాలు!

దేవ : అవి పాటలా? స్వర్గంగా తరంగాలు, నాకధునీ శీకరాలు. నేను ఆ పాటలను అక్షర బద్ధము కావించెదను. అవి భవిష్యజ్జనాళికి విష్ణుపాదోజ్జ్వల సాహిత్య సంప్రదాయ వారసత్వ సౌందర్యాలు.

వేద : ఆ ఆలోచనే నీ అస్తిత్వమునకు అర్థము, పరమార్థము. తిరుప్పాణ్ ముఖమెంత వెలుగుచున్నదో చూడు! ఆ వెలుగెల్ల కాలము నిలువ నీ సాహిత్యమే మార్గము. మహాకవి తిరుప్పాణ్ ఆవేశమే నీ అక్షర రూపము. అది ఇక విష్ణు సాహిత్యము.

తిరు : శ్రీ మహావిష్ణు! శ్రీరంగనాథా! శ్రీపరంధామా! నా రంగధామా! నీ అనుగ్రహమునకు అవధిలేదా తండ్రీ! నీ దయ హద్దులెరుగదా దేవా! ఇంత భాగ్యమీ నశ్వర శరీరము భరించగలదా! ఇంత అదృష్టము నే నందుకోగలనా పరత్పరా! శ్రీరంగ రంగ రంగా!

లోక : నాదికదా తరించిన జన్మము! నాదికదా పరమానంద జీవనము. శ్రీ మహావిష్ణువు కోరిన భక్తుని, తిరుప్పాణ్ ఆశించిన శ్రీరంగనాథుని దర్శింప చేయగలితిని. భుజాల మీద భక్తుని మోయుటెంతటి అదృష్టము!. (తిరుప్పాణ్‌తో) కదలవద్దు - దిగవద్దు. నీ దేవుని కనులార చూడు. (శ్రీరంగనాథునితో) ఇదిగో నీ భక్తుడు, దర్శన సుఖమేమి - శ్రవణ సుఖ మనుభవింపుము.

తిరు : అమలుడా - నీ భక్తులకు సేవకుడును. నిర్మలుడా - నీ దాసులకు దాసుడను. దేవా! దేవదేవా! దేవాదిదేవా! వేంగడ పర్వతాగ్రప్రభూ! నిర్మలుడా, నీతిమంతుడా, నిత్యుడా, నిర్వికల్పుడా! నిరంజనుడా! దేవా! నా నయన పద్మాలు నీ పాద పద్మాలతో తాదాత్మ్యము, తాద్రూప్యము పొందుచున్నవి తండ్రీ!

వేద : ఇదేమి ఆవేశము! ఇదేమి భక్తి రసావతారము!

దేవ : ఎన్నో తరాలుగా దేవుని సందర్శింపలేని జాత్యావేదన ఏకీకృత రూప మితడు. తిరుప్పాణ్ ఒక వ్యక్తికాదు, వ్యవస్థ!

లోక : ఈ భక్త్యావేశావేగమీ అస్థిపంజరము తట్టుకోలేదు దేవా! తిరుప్పాణ్ ! నీవు నీ దైవముతో తప్ప మాతో మాటాడవా? సరే, కానిమ్ము !

తిరు : ముల్లోకాలుదాటి, ఎల్లలోకాలు దాటి, విశ్వాంతరాళాల కెగబ్రాకెడు విరాడ్రూపా! బ్రహ్మాది దేవదేవతా పూజిత పాదపద్మా! శాతబాణ సంహృత రావణాసురా! పరిమళోద్యాన శ్రీరంగప్రభూ! నీకింశుక చేలాంచలములో నా ధ్యానము లగ్నమయినది తండ్రీ!

(తిరుప్పాణ్ తల కనిపించదు)

లోక : నా బరువు తగ్గుచున్న దేమి దేవా!

తిరు : వేంగడాగ్రోత్తర ప్రాంగణ నివాసప్రభూ! నరవానర ముని దేవతా జన హృదయస్థ దేవదేవా! బ్రహ్మకు జన్మస్థానమౌనీ కటికలంకృతమైన ఉదయ సంధ్యాకాంతి పట్టు పుట్టము నా ఊపిరి, హృదయములను నుద్రూత లూగించి తనలోనికి పిలుచుకొనుచు పీల్చుకొనుచున్నది తండ్రీ!

(తిరుప్పాణ్ ఉరస్థలి కనిపించదు)

లోక : మహర్షీ! మహాత్మా! మహాభక్తా! మా కనుల పండిన తపస్స్వరూపమా! నీవెంత ధన్యుడవు!

తిరు : వార్ధివర్ణదేహా! శాతబాణ ఖండిత దశకంఠా! బలవత్తమప్రాకార పరివేష్టిత లంకా విజేతా! పరాజిత లంగాధిపా! శ్రీరంగ ప్రభూ! సుందరమై, సురుచిరమై, స్వలంకృతమై నీ నడుము నా ప్రాణ చైతన్యమును స్వాధీనము కావించుకొనుచున్నది ప్రభూ!

లోక : ఏమి నాబరువింత తగ్గినది! ఇది నా బరువా! తిర్పాణ్ బరువా? దగ్గినదేది? ఇదేమిమాయ?

దేవ : మహాకవీ! నీతల ఏది? నీ మెడ ఏది? ఎక్కడివీ మాటలు?

తిరు : నా పాపాలు తుడిచితివి నీవు. నిన్ను ప్రేమించితిని నేను. అందుకే నా గుండె గుడిని గర్భగుడి చేసికొనినావు నీవు. దేవా! ఈ గుడినెట్లు నిలుపుకోగలను? నేనెట్టి కఠిన విశిష్ట తపశ్చర్య చేయగలను? తెలివిలేనివాడను. మూఢుడను. అమ్మ లక్ష్మి అందము వనమాల. లక్ష్మీవనమాలాలంకృతోరస్థలీ సముజ్జ్వల సౌందర్య రేఖ నన్ను దాసుని, దాసానుదాసుని చేసినది దేవా!

వేద : నీ ఉరస్థలిపై ఊర్ధ్వదేహమేమయినది తిరుప్పాణ్? నీకు నా మాట వినబడుటలేదు. మాకు నీ వాక్కు పరమ సుఖముగా నున్నది!

లోక : శ్రీరంగరంగా! నీ పాదాలనుండి నడుముదాక ఇదేమి నూత్నకాంతి స్వామీ!

తిరు : సర్వపర్వత శ్రేణితో లోకాలన్నిటిని, ఊర్ధ్వలోక విషమును ప్రళయకాలములో దిగమింగిన దొరా! నే నేమైన వెర్రివాడనా? తుమ్మెదల ఝుంకారముతో విలసిల్లు పుష్పోద్యాన ప్రభూ ! శ్రీరంగధామా! చంద్రమౌళి పాపక్షాళన తత్పరా! భూలోక విముక్తిని, స్వర్లోక సంప్రాప్తిని ప్రసాదించు, నీ సుందర కంఠము కౌగిలించు కొందునా దేవా!

లోక : నీ తిరుప్పాణ్‌ను నీలో చేర్చుకొనుచుంటివా ప్రభూ!

తిరు : శేషతల్ప శాయివయి శ్రీరంగమున కలంకారమైన తండ్రీ! తులసిమాలతో, సర్వతంత్ర స్వతంత్రాధికారముతో వెలిగెడి నీలవర్ణదేహా! శంఖచక్రధారీ! నీకన్న విచిత్రుడెవడు? నీ అధరోజ్జ్వల చైతన్యరేఖ నన్ను సర్వతంత్ర పరతంత్రుని చేయసాగినది దేవా!

వేద : తిరుప్పాణ్! శ్రీరంగనాథుని కనులార కనుగొన ఇంతకాలము ఉవ్విళ్ళూరిన నీవు తృప్తితీర ఆపాదమస్తకము అభివర్ణించుకో!

దేవ. : తిరుప్పాణ్ దృష్టి ప్రభువు పాదపద్మములలో లగ్నమగు టెంతటి వైచిత్ర్యము?

తిరు : హిరణ్యకశపు సంహారా! దేవతా సంరక్షకా! అన్నింటికి మూలమైన దేవా! పవిత్రుడా! పరమాత్ముడా! ఎర్రని రక్తరేఖలతో పొడవైన కనురెప్పల నీ నల్లని కనుదోయి నను బంధించినది ప్రభూ! (తిరుప్పాణ్ కనిపించడంలేదు)

లోక : లోకరక్షకా! తిరుప్పాణ్‌ను నీలో రక్షించుకొనుచుంటివా తండ్రీ!

దేవ : వేదవేద్యా! తిరుప్పాణ్ శ్రీరంగనాథునిలో ఐక్యమయిపోయినాడు. ఈ భక్తుని నయనాలు భగవంతుని పాదాలలో ఐక్యమయిపోయినవి.

వేద : దేవదత్తా! శ్రీరంగనాథునిలో తిరుప్పాణ్ తలక్రిందులుగా ఐక్యము చెందుటే వింత!

తిరు : అతులిత సౌందర్య ప్రభారాశితో ప్రకాశించుచు వజ్రవైడూర్య మాలలతో పూజా పునస్కారాలతో విలసిల్లుచు, శేషతల్ప శాయిగా శ్రీరంగమలంకరించుచున్న తండ్రీ! సప్తలోకాలు దిగమింగిన వటపత్రశాయీ! దైవీయబాలకా! నీ నీలవర్ణ దేహముతో నా దృక్పథమంతయు నిండిన దేవా!

లోక : తిరుప్పాణ్ ! నీవు నా భుజాలమీదికెక్కి దిగకుండ నీ దేవుని చేరినావు కదా!

వేద : దేవా! శ్రీరంగనాథా! తిరుప్పాణ్‌ను నీలో చేర్చుకొనినావా ప్రభూ!

దేవ : భగవాన్ తిరుప్పాణ్! నీవు మాకు కనిపించుట లేదు. మాట వినిపించుటే ఉన్నది! మనీషిలేని మాట. ఆకారములేని వాని శబ్దము సుశబ్దము! కలకాలము మిగిలెడి శబ్దము! జీవి కలవరము వినిపించు శబ్దము! శాశ్వతమైన శబ్దము!

తిరు : నోటినిండ వెన్నముద్ద – మేఘశ్యామ దేహము – అలకాపరి – చీరె దొంగ నా గుండెదొంగ – శ్రీరంగరంగా – నా తండ్రీ! నా అన్న! నా కన్న! శ్రీమహావిష్ణు! నా దేవా! నా తండ్రీ! నిన్ను చూచిన కనులు అన్యమేమి చూడవు తండ్రీ! నిన్ను చూచిన కనులు అన్యమేమి చూడవు తండ్రీ!

దేవ : శ్రీరంగనాథా! మానవుని దేవుడు తనలో కలుపుకొనుట మాకు చూపితివా దేవా! ఇదే సుఖము, ఇదే శాంతి, మాకీ సుఖశాంతులు చాలు.

వేద : తిరుప్పాణ్! మానవుడే మాధవుడని నీ జీవితము మాకు బోధించినది. మేము ధన్యులమైతిమి!

లోక : తిరుప్పాణ్‌కు నీ తనువున చోటిచ్చిన శ్రీరంగనాథా! ధన్యోస్మి! నీ దేవుని చేరిన తిరుప్పాణ్ – ధన్యుడవు! ఇదా నీ లీల శ్రీరంగనాథా – నూత్న రోచిస్సుందరదేహా! పాహిమాం. తిరుప్పాణాళ్వారూ! ధన్యజీవి! నమోస్తుతే – నమోస్తుతే!

ధన్యజీవీ తిరుప్పాణాళ్వార్

దైవజీవీ తిరుప్పాణాళ్వార్

ధర్మజీవి తిరుప్పాణాళ్వార్

మట్టిలోన పుట్టినట్టి మనుజమాత్రు డెరిగినట్టి
సత్యమేమి? ధర్మమేమి? సర్వజీవి తత్త్వమేమి?
మట్టి మణిగ వెలిగినట్టి అడవి వనిగ పెరిగినట్టి
తీరులేమీ? తెన్నులేమి? తీర్థ ప్రజల దీక్షలేమి? ॥ధన్య॥

మనుజుడైనవాడె నేడు మహితశక్తియైనమాట
అంటరానివాడె చూడు మునివాహనుడైన బాట
మానవత్వ మిలను నేడు మాధవత్వమందగనుట
తత్త్వమేమి? నిత్యమేమి ? సర్వజగత్ సత్యమేమి? ॥ధన్య॥

అన్ని ఉన్న మునీశ్వరున కందకున్న దీక్ష ఏమి?
ఏమిలేని వెర్రివాని నందుకొన్న శక్తియేమి?
ఇదే సృష్టి పరిణామము?! ఇదే ధర్మపరిణామము?!
ఇదే తత్త్వ పరిణామము?! ఇదే విశ్వ విధి తేజము?! ॥ధన్య॥

భక్తుని వేదన చూడగ
శక్తుడ దేవుడు విశేష శాంతతనైనన్?
భక్తుని దుఃఖము తీర్ప ని
యుక్తుడు దేవుడు వినీతి యుత మార్గమునన్.

ఎవడు ప్రజలు మేల్కొంచ ప్రార్థించినాడో
ఎవడు జీవి చైతన్య మర్థించినాడొ

ఎవడు సమదృష్టి పుడమి కల్గించినాడొ
వాడె భక్తుండు దేవుండు వాడె నరుడు.

దీక్ష కలుగునాడు దివ్యమ్ము చేజిక్కు
భక్తికలుగ దివియె పట్టువడును
తపము చేయువాడు ధర్మమ్ము పరికించు
పూజవలన పుడిమి తేజరిల్లు.

కులము గోత్ర మంచు గోలపెట్టెడు జాతి
పెరుగలేదు, గుండె పెంచలేదు
హెచ్చు తగ్గులందు పెచ్చుమీరెడు జాతి
మనగలేదు, శాంతి కనగలేదు

నీతి నియమాల పేరిట జాతి నాడు
ముక్క చెక్కలై దీనతన్ చిక్కుకొనెను
జనులు నందురు నొక్కటై మనగ గలుగు
మంచిరోజులకొరకు ప్రార్థించనగును.

పరమాత్మ తేజమ్ము పరికింపవచ్చునే
పరమార్థ దృష్టి పైబడక యుండ
ఇలవేల్పు సౌందర్య మీక్షింపవచ్చునే
చింతనామృత దీప్తి చిలుకకుండ

భగవాను పరిపూర్ణ పరిణామమబ్బునే
పరలోక శక్తి కాపాడకుండ
దైవ సన్నిధి దివ్య భావాలు కల్గునే
ప్రేమ పెన్నిధులు రావింపకుండ

సర్వ జీవులెవడు సమముగా పరికించు
నతడె దివ్యుడతడె ఆత్మదీప్తి
సర్వసమత నెవడు సతతమ్ముకోరునో
అతడె పుణ్యుడతడె ఆత్మవేత్త

– తెరలో –

భరతవాక్యం

ఈ తిరుప్పాణ్ ప్రకాశమే యిలకు మిగుల
పిలచి శ్రీ రంగనాథుండు వెలుగునట్లు
సర్వ సామాన్య మానవ శక్తి పొంది
ప్రజల ప్రతినిధుల్ జనుల కాపాడుగాక !

– తెర –

ఉన్నమాట

హైందవ మతంలోని రెండు ప్రసిద్ధ శాఖలు వైష్ణవం, శైవం. వైష్ణవం వీరవైష్ణవంగా, శైవం వీరశైవంగా ఆంధ్రదేశంలో విశృంఖల విహారం చేశాయి. అవి మత వైశిష్ట్యంతోపాటు చారిత్రకంగా సాంఘిక వైరుధ్యాలకు, తన్ముఖంగా చైతన్యానికి కారకాలు ప్రేరకాలై ప్రాధాన్యం పొందాయి. అంతేకాకుండా ఆంధ్ర సాహిత్య సామ్రాజ్యం అవిచ్ఛిన్నంగా పాలించాయి. తెలుగు సాహిత్యం అయితే వైష్ణవంగా, కాకపోతే శైవంగా చెలామణి అయింది. వైష్ణవంలోని సారస్వత విషయమే ఈ సందర్భంలో సాహిత్య విద్యార్థికి సంబంధం.

ఆళ్వారుల సంప్రదాయం వైష్ణవంలోని ఒక ప్రధానాంశం. వాళ్ళు పన్నెండు మంది. వాళ్ళలోని ప్రముఖుడు తిరుప్పాణ్. పేరులోని తిరు శ్రీకి వికృతి. పాణ్ కులం. అది ఒకనాడు స్పృశ్యకులమే. అనంతర కాలంలో అస్పృశ్యకులంగా మారింది.

పాణ్ కులస్థులు సంగీతవేత్తలు, సంగీతప్రియులు, వాద్య సంచాలకులు, వాద్యప్రయోక్తలు. ప్రధానంగా వీణావాదన నిపుణులు. మొదట్లో వీళ్ళు రాజాస్థానా లాశ్రయించుకొని జీవించారు. గౌరవాలు, గౌరవభృతులు పొందారు. ఆ రోజుల్లో వీళ్ళు అంటరానివాళ్ళు కారు.

సంగీత సంబంధంవల్ల వీళ్ళకు నటవిట గాయకులతో సామీప్యం సాహచర్యం కలిగాయి. రాజనర్తకులతో మైత్రి వీళ్ళను దాంపత్య జీవితంవైపు నడిపింది.

కళలు రాజాస్థానం నుంచి దేవాలయాలకు ప్రయాణమైనప్పుడు కళాకారులు కూడా బయలుదేరి వచ్చారు. దేవాలయాలలో దేవదాసీలకు వీళ్ళు తోడునీడగా మిగిలారు. వైష్ణవాలయాలలో దేవదాసీలు, శైవాలయాలలో బసివిరాండ్రు భోగకాంతలుగా మారినప్పుడే కళావంతుల స్థితి దిగజారిపోయింది. అప్పుడు వీళ్ళు అస్పృశ్యులయ్యారు.

ఆళ్వారైన తిరుప్పాణ్ జీవితం ఈ సంధి యుగానికి పరిమితం. తిరుప్పాణ్‌కు గీతి మాధుర్యం తెలుసు, సంగీతజ్ఞానం ఉంది. పాడే గొంతుంది. ఆడే మనసుంది. కొన్ని వందలేళ్ళ పూర్వం తనవాళ్ళు తిలకించిన విష్ణుమూర్తిని పరికించే కోర్కె ఉంది. ప్రణుతించే ఆశ ఉంది. శ్రీరంగంలో వెలసిన శ్రీరంగనాథుణ్ణి తనివితీరా దర్శించి, నోరార సుత్తించి, తిమ్మిరి దిగేట్లునర్తించే అభీష్టముంది. అవాంతరాన్ని ప్రతిఘటించే ఆత్మాభిమానముంది. ఇంతేకాక, ఇంతకాలం బ్రతికిన బానిస జీవితం నేర్పిన మర్యాద ఉంది. మన్నన ఉంది. పిరికితనం

ఉంది. పెడసరం ఉంది. భయం ఉంది. భక్తి పెరిగింది. ఈ దశలో తిరుప్పాణ్ సంప్రదాయ ప్రతిఘటనకు ప్రతీక.

భక్తే తిరుప్పాణ్‌గా పరిణమించిన దశ నాటకంలో ప్రసక్తం. తిరుప్పాణ్ నామాంతరం మునివాహనుడు. లోకసారంగముని శ్రీరంగనాథ దేవాలయం పూజారి. మునివాహనంగా కలవాడయిన తిరుప్పాణ్ మునివాహనుడయ్యాడు. ఈ నాటకేతివృత్తం ఇదే! వీళ్ళిద్దరూ చారిత్రక వ్యక్తులు. శ్రీరంగనాథుడు మతనేపథ్యంలో చైతన్యమూర్తి. వేదవేద్యుడు, దేవదత్తుడు కల్పితపాత్రలు. కావేరి నాటికీ నేటికీ ఉన్న నదీలలామ. శ్రీరంగనాథ దేవాలయం ఏనాటిదో, ఈనాటికీ పూజలందుకొనే పుణ్యక్షేత్రం.

నాటకం ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలలో రచనా ప్రక్రియ. పంచసంధుల పంచావస్థల అర్థప్రకృతుల ప్రాచ్య నాటకరీతి కానీ, ప్రారంభోచ్ఛస్థిత్యవసంహారాల పాశ్చాత్య నాటక విధానంకానీ, ప్రధానంగా వస్తువు ప్రారంభం రసోన్మీలనోన్ముఖత్వం ఫలాగమోపసంహారం వంటి సంధిబంధ సుందరం కావటమే వివరించాయి. ఈ దృష్టితో పరికిస్తే ప్రాచ్య పాశ్చాత్య నాటక వికాసం విశదమవుతుంది.

రెండింటి మేలి గుణాలు పుణికి పుచ్చుకొని ప్రాచ్యరీతికి సమీపస్థంగా 'మునివాహనుడు' నాటక సృష్టి జరిగింది. అవసరమైన సందర్భాలలో సంప్రదాయం మీద ప్రయోగమూ జరిగింది.

నాటకంలో శృంగారం కాని, వీరంకాని అంగిరసం కావాలని ఆర్యోక్తి. నాటకాంగిరసంగా భక్తిని అంగీకరింపకపోయినా, అది రసమే కాదన్నా దాని ఉనికికి భంగంలేదు. వద్దన్నా వినకుండా హాస్యం అంగిరసంచేసి తెలుగులో నాటక, నాటికలు వందలుగా వ్రాశారు నాటకకర్తలు.

వీరం యుద్ధ వీరమే కానక్కరలేదని సహృదయులకు తెలుసు. దాని చతుర్విధాలకు తోడు మరో విధానం అనుసంధిస్తే ప్రమాదం రాదు. తిరుప్పాణ్ వీరుడైతే లోకసారంగముని ప్రతివీరుడుగా గోచరం కావచ్చు.

శృంగారం స్త్రీ పురుష విషయికమేనని సిద్ధి ప్రసిద్ధి. శ్రీరంగనాథుడు శృంగార నాయకుడుగా కనిపించే సందర్భంలో తిరుప్పాణ్ భక్తి నాయికారూపం ధరించే అవకాశం ఎవరయినా భావించవచ్చు. ఇది తీరుబడి కోరే సదాలోచన.

తిరుప్పాణ్ చుట్టూ జీవుడి ఆర్తి ఉంది. అది భక్త్యావేశ్యంగా, ఉత్సాహంగా, మహేచ్ఛగా విభిన్న స్థాయీ ప్రవిభేదాలు సంతరించుకొంది. ఒక్కటి మాత్రం సత్యం. భావశాబల్యం ఈ

నాటక ప్రాణం. అందువల్ల విభిన్న ప్రాంగణాల నుంచి నాయక చర్చ, రస చర్చ వంటివి సాధ్యమవుతాయి. వాటికి అనుకూలంగా నాటకంలో భావాలు, విభావాలు, అనుభావాలు సంచారీభావాలు సముద్భూతమయి గోచరమవుతాయి.

విశ్వవిద్యాలయాలలో పఠన పాఠన పరిశోధనలు వ్యావహారిక భాషలలో చాలా వరకు సజావుగానే సాగుతున్నాయి. పాఠ్యాంశాలు కళాశాలల్లో గ్రాంథికంగానే ఉంటున్నాయి. ఈ నాటకం కళాశాల విద్యార్థుల పాఠ్యాంశ దృష్టితో రూపొందింది. రచన గ్రాంథికంగానే ఉన్నప్పటికీ వ్యావహారానికి దగ్గరగా ఉండే రూపం గ్రహించే ప్రయత్నం జరిగింది. నాటక కర్త మాటలు వ్యావహారికమే! భాషావిషయికంగా తీసుకొన్న జాగ్రత్త స్వేచ్ఛ సహృదయులు గుర్తించవచ్చు.

శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయంలో తిరుప్పాణ్ భవనానికి పునాదిరాయి వేసే సందర్భానికి కలిసి వచ్చేటట్లుగా నాటక రచన చేయమని ప్రోత్సహించినవారు విశ్వవిద్యాలయానికి నాటి ఉప కులపతులు ప్రాచార్యులు కొత్త సచ్చిదానందమూర్తిగారు ఆకాశవాణి హైదరాబాదు వారు సంగీత రూపకంగా నాటక సప్తాహంలో దీనిని ప్రసారం చేశారు.

ఆ పైన మునివాహనుడు నాటకం శ్రవ్యంగాకాక దృశ్యంగా రూపొందవలసిన అవసరం తెలిసివచ్చింది. మార్పులు చేర్పులు జరిగాయి. దృశ్య కావ్య ధర్మం విస్తృతమయింది.

పాతికేళ్ళు కళాశాల్లో, విశ్వవిద్యాలయాలలో నాటకం పాఠం చెప్పిన అనుభవం పరిశోధనంలో నాటక విషయకమైన ఆలోచనవల్ల కలిగిన అభిప్రాయం. నాటక రచయితగా దర్శకుడిగా, నటుడిగా ప్రయోగ గతమైన భావం దృష్టిలో ఉంచుకొని, నాటక ధర్మం శ్రవ్యగుణం, దృశ్యతత్త్వం మేళవించుకొని, నాటకం రూపొందించే ప్రయత్నంలో మునివాహనుడు సిద్ధించింది.

తిరుప్పాణ్ ఆత్మార్తి ప్రకటనంలో పాటల అవసరం సహృదయులు గ్రహిస్తారు. కథాగతికి భంజకం కాకుండా పద్యం ఒదిగి ఒదిగి నిలిచింది. మోదాంతమయిన మునివాహనుడు నాటకం పండితుల ఆమోదం, విద్యార్థుల ప్రమోదం, సామాజికుల సమ్మోదం పొందగలిగితే అదృష్టవంతుణ్ణి.

అనంతపురం　　　　　　　　　　మీ

12. 12. 1984　　　　　　　　కొలకలూరి ఇనాక్

మరోమాట

మునివాహనుడు నాటకం రచించింది 1976లో. అప్పటికి ఒకటిన్నర దశాబ్దం. ఈ మధ్యకాలంలో ఇది సంతరించుకొన్న సాహితీ సత్కారం సదవకాశమే!

ఆరంభంలో ఇది అరగంట సంగీత రూపకం. ఆకాశవాణి ప్రసారార్థం ఉద్దిష్టం. ఆకాశవాణి ప్రయోక్తకు ఇది గంట నాటకం కావాలని అభీష్టం. అందువల్ల ఇది అభివృద్ధి చెందింది. ఆకాశవాణి నాటక సప్తాహంలో 12.6.1978న హైదరాబాదు కేంద్రం సమర్పణంగా ప్రసారమయి శ్రోతల అభిమానం పొందింది. 30.6.78 హిందూ పత్రిలో " Munivahanudu a musical broadcast by the Hyderabad Station, was very good. Written by Kolakaluri Enoch, it narrates how, Tiruppan, an untouchable becomes a religious man.

The lyrics were well composed. Music was by Palagummi viswanatham. Lokanatha Sarma (Tiruppan) and Ravivarma (Archaka) sang well and rendered the dialogue with import"

1984లో బోర్డ్ ఆఫ్ ఇంటర్ మీడియేడ్ ఎడ్యుకేషన్ ఆం॥ ప్ర॥ హైదరాబాదు ఇంటర్ మీడియేట్ విద్యార్థులకు పాఠ్యాంశంగా పెట్టడానికి యోగ్యమయ్యే నాటకం కావాలని పోటీ నిర్వహించింది. పౌరాణిక చారిత్రకం కలగలసి నట్లుండే మునివాహనుడు సంగీత రూపకం అన్ని హంగులతో, లక్షణబద్ధంగా సంప్రదాయ నాటకంగా రూపొందించాలన్న ఆలోచనకు ఈ పోటీ ప్రకటన దోహదం చేసింది. శ్రీ పి. రామారావు, శ్రీ పి. వెంకటరత్నం ప్రోత్సాహం కూడా ప్రేరణే అయింది. తత్ఫలితంగా మునివాహనుడు సంప్రదాయ నాటకం రూపొందింది.

ఇక్కడ వివరించవలసిన అంశం ఉంది. వైష్ణవమత నేపథ్యంలోని భక్తుడు అళ్వారు తిరుప్పాణ్. ఆ భక్తి మార్గంలో కీర్తనం ప్రముఖ విషయం. తిరుప్పాణ్ కీర్తనం గీతి మాధుర్యం సంతరించుకొన్న సత్ సందర్భం లోక ప్రసిద్ధం. కాబట్టి పాటకు ప్రాణం వచ్చింది. పాట నాటకంలో ప్రాణ ప్రతిష్ఠ పొందింది.

తిరుప్పాణ్ భక్తీ, తన్నిరోధమూ, తత్ప్రతిఘటనా, తత్సాధనా విశేషనాటకీయతా విలసనంగా ఉండటంవల్ల నాటకం సంపూర్ణతను సాధించుకొంది. ఆ సంపూర్ణత్వం వల్లే సలక్షణ సంప్రదాయ నాటకంగా అవతరించింది. నాటకీయత వ్యాప్ృతం అయ్యేటప్పుడు వస్తురంజకంగా ఇతివృత్తం విస్తరించుకొంటే నాటక లక్షణాలు ఒదిగి ఒదిగి వచ్చిచేరాయి.

ఈ చేరటంలో ప్రాచ్యనాటక లక్షణాలేకాదు, పాశ్చాత్య నాటక లక్షణాలు కూడా కలగలసి వచ్చాయి. వస్తువు ఇతివృత్తంగా మారి నాటకంగా అభివ్యక్తమయ్యే సందర్భాలలో దోహదకారులుగా మారిన నాటక లక్షణాలు పరిచిత సాహితీ ప్రపంచం నుంచి వచ్చి పనిగట్టుకు చేరాయి. ఏ లక్షణమయినా వస్తుదృష్టితో ప్రతిబంధకంగా ఉంటే పరిహరింపబడింది. ఏ లక్షణమయినా అవసరమయితే, ఏ సంప్రదాయం ఆంగీకరింపకపోయినా వచ్చి చేరింది. ఈ స్వాతంత్ర్యం సంప్రదాయ ప్రాంగణంలో ఈ వస్తువు తేవలసివస్తే, తీసుకోక తప్పదని స్పష్టమయింది. ఈ స్పష్టత కార్యరూపం ధరించింది. అందుకే ప్రయోగం తప్పనిసరి అయిందని తెలపటం. ఈ దృష్టితోనే నాయకుడు, రసం వంటి ప్రధాన నాటకంగాలే చర్చనీయాంశాలని వివరింపవలసి వచ్చింది.

మునివాహనుడు నాటకంలో నాయకుడు ఎవరు? శ్రీరంగనాథుడా! తిరుప్పాణా! ఈ చర్చ చాలా దూరం పోతుంది. అంగి రసం శృంగారమా? ఆలోచనకు అంతు ఉండదు. కాకపోతే భక్తి అని చెప్పవచ్చునా? చెబితే భక్తి రసంగా నిర్ణయించట సాధ్యం కాదుకదా! ఆలంకారికులు అంగీకరింపరు. రసదృష్టికి లక్షణ విరుద్ధంగా ఉంటుంది. భక్తికి రసస్థానం ఈయవచ్చునా? చెదురు మదురుగ ఉండే లక్షణ దోహదం పొందవచ్చునా? వాద సామర్థ్యం ఏమోగాని వాది సామర్థ్యం కావాలి. వీరం అంటే సాధ్యమేనా? నాయకుడు, ప్రతినాయకుడు ఉన్నారా? ఉంటే ఇది యుద్ధ వీరం కాదుకదా! స్థాయీభావం ఉత్సాహంగానే ఉంది కాబట్టి వీరమే అంటే ఏం వీరం? దయా వీరం, దాన వీరం, ధర్మవీరం, త్యాగవీరం చెప్పినట్లుగానే భక్తి వీరం చెప్పవచ్చునా? అంగిరసంగా సంప్రదాయం అంగీకరించే వీరం చెబితే, ఆ సంప్రదాయమే అంగీకరించని భక్తిరసాన్ని కానీ భక్తి వీర రసాన్ని కాని స్థాపించే ప్రయత్నం చేయాలి.

ఎందుకింత ప్రయత్నం చేయాలి? ముఖ్యం వస్తువు. వస్తుగతమయిన నాటకీయత. అది రూపొందిన ఇతివృత్తం. ఈ ఇతివృత్త దర్శనం నుంచి ప్రసిద్ధేతివృత్తం మిశ్రమేతివృత్తం చేయటంలో రూపెత్తే నాటకీయతకు సర్వనాటక లక్షణాలు సహకరించి వచ్చి సర్దుకొంటాయి. ఈ సర్దుబాటులో వస్తువు నాటకమయిం తర్వాత అది ప్రయోజనకారి అయితే లక్షణ పరామర్శ ఆవశ్య కర్తవ్యమే. ఈ నాటక నిర్మాణంలో ప్రాచ్యమెంత, పాశ్చాత్యమెంత, ప్రయోగమెంత, నాటక కర్త స్వేచ్ఛ ఎంత – పరిశీలించవలసిందే.

1985 లో మునివాహనుడు పోటీలో 36 నాటకాలలో ప్రథమంగా గుర్తింపు పొంది పాఠ్యాంశమయింది. ఇది మూడేళ్ళు ఇంటర్మీడియేటుకు నాటకంగా ఉంది. ప్రతి సంవత్సరం దాదాపు ఐదు లక్షలమంది విద్యార్థులకిది పాఠ్యగ్రంథం. మూడేళ్ళు రవీంద్ర

పబ్లిషింగ్ హౌస్, గుంటూరు, మునివాహుణ్ణి అలంకరించి, అందంగా ముద్రించి ఆంధ్ర దేశమంతా అందించి ఆనందించింది. ఇంతమంది విద్యార్థులు, వేలకొలది అధ్యాపకులు మునివాహనుడు నాటకం చదవటం, చదివించటం, చెప్పటంవల్ల నాటక పఠన ప్రయోజనం చాలా నెరవేరింది. కొన్నిచోట్ల ప్రదర్శించటం వల్ల కొద్దిగా ప్రయోగ ప్రయోజనం కలిగింది. అధ్యాపకులతో పాటు సాహితీవేత్తలు, నాటక కర్తలు, దర్శకులు, నటులు మునివాహనుణ్ణి పరిశీలించారు, పరీక్షించారు, ప్రయోగించారు. అందువల్ల మునివాహనుడు విశేష ప్రాచుర్యం పొందింది.

అర్థ తాత్పర్యాలు చెప్పటమే పాఠం చెప్పటంగా భావించే సోదర అధ్యాపకులు నాటకంలో కఠిన పదాలు లేక కష్టపడ్డారు. నాటక వస్తువు, ఇతివృత్తం, పాత్రవైశిష్ట్యం, రచనాశిల్పం, నాటకీయత, సాంఘికావసరం తెలిసిన అధ్యాపకులు విద్యార్థులకు తెలిపి సుఖపడ్డారు.

నాటకం చదివి అధ్యాపకుల్లోనూ, విద్యార్థుల్లోనూ, సహృదయుల్లోనూ వైష్ణవ మతధర్మం ఇష్టమయిన వాళ్ళు విశేషంగా ఆనందించారు. వైష్ణవ మత ధర్మదృష్టిలో ఆనందం తప్ప పఠితృలోకానికి అన్యం అనుభవంలోకి రాలేదు. ఇది హరిజనుల విషయంలో నిర్ద్వంద్వంగా లేదు. కొందరు హరిజనులైన అధ్యాపకులూ, విద్యార్థులూ నాటకం చదివి పట్టరాని ఆనందంతో పరవశులయినట్లే, మరికొందరు పాఠం చెప్పటానికి, వినటానికి ఇబ్బంది పడ్డారు. నాటక వస్తువు కలిగించే ఉత్తేజం సాంఘిక చైతన్య కారకమవుతుందని చాలామంది సంభావించారు. వెష్ణవులంతా అంతగా పొంగిపోవటం అదృష్టం. హరిజనుల్లో కొందరు కుంగిపోవటం దురదృష్టం. ఈ అదృష్ట దురదృష్టాలు నాటక వస్తువుతో సంఘానికున్న సత్ సంబంధం స్పష్టం చేస్తున్నాయి.

ఏటేటా అధునికాంధ్ర సాహిత్య ప్రక్రియలో ఒక్కొక్కదానికి ఒక్కొక్క బహుమతి ఇచ్చే ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ప్రణాళికను కొనసాగిస్తున్న తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం 1988లో మునివాహనుడు అర్హంగా గుర్తించి నాటక బహుమతి ప్రదానం చేసింది.

శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలం, తిరుపతి, తెలుగు అధ్యయనశాఖలో, డా॥ కె. ఆనందన్ పర్యవేక్షణలో, శ్రీ పి. హేమచంద్ర బాబు " డా॥ కొలకలూరి ఇనాక్ నాటక సాహిత్యం " మీద పరిశోధనం చేస్తూ స్వీకరించిన ఆరు నాటకాలలో మునివాహనుడికి సముచిత స్థానమిచ్చి సిద్ధాంత గ్రంథం రూపొందించాడు. 1991లో పరిశోధకుడికి విశ్వవిద్యాలయం పి. హెచ్.డి. పట్టం ప్రదానం చేసింది.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వ విద్యాలయంలో తెలుగు శాఖలో యం.ఫిల్ పి.హెచ్.డి., డిగ్రీల కోసం కృషిచేయ తలపెట్టిన అధ్యాపక మిత్రులు అనేకులు పరిశోధ విషయంగా మునివాహనుడు గ్రహించడానికి సంసిద్ధమయినట్లు మౌఖిక పరీక్ష నిర్వహించి సహాచార్యులు తెలిపారు. డా॥ ఏ. వీరప్రసాదరావు, ఆంధ్రోపన్యాసకుడు, పర్యవేక్షణలో (డి.యస్. బషీర్, తెలుగు లెక్చరరు, ఉస్మానియా కళాశాల, కర్నూలు, యం.ఫిల్.పట్టం కోస " మునివాహనుడు " అంశంగా పరిశోధన చేయటానికి విశ్వవిద్యాలయం అనుమతించింద పరిశోధకుడు, తన సిద్ధాంత వ్యాసం విశ్వవిద్యాలయానికి 1991లో సమర్పించాడు. 199 యం.ఫిల్.పట్టం పొందాడు.

సాధారణంగా ఎంతో కొంత ప్రయోజనం సృష్టి పొందిన అన్నింటికీ ఉంటుంద మునివాహనుడు నాటకంవల్ల రచయితకు కలిగే ప్రయోజనం కాదు. చదవటం చదివించట ప్రదర్శించటం వల్ల కలిగే ప్రయోజనం. ఆనందం కలుగుతుందా? అంతకంటే ఏదై ప్రయోజనం ఉంటుందా?

ఏ పుస్తకమయినా ఎవరో చదవాలనే ఉద్దిష్టమవుతుంది. జనం దీన్ని రేడియో విన్నారు. నాటకంగా చదివారు. ప్రదర్శనంగా చూశారు. ఎందరో ఆనందించారు. వాళ ఆత్మ దఘ్నంగా పొంగిపోయారు. అందులో వైష్ణవులు, హరిజనులు మరీ అధికం సంతోషించారు. ఇది ఎవరికోసం ఉద్దేశింపబడింది?

సాహిత్యం ఎప్పుడూ భిన్నమార్గాలలో సాగుతూ ఉంటుంది. సమాజం ఎం విభిన్నంగా ఉంటే అంత విభిన్నంగా సాహిత్యం అవతరిస్తుంది. ఎటువంటి సంఘముం అటువంటి సాహిత్య ముంటుంది. సంఘం ప్రయాణం ఏకోన్ముఖంగా ఉంటే సాహిత్య తన్ముఖంగా సాగుతుంది. సంఘ లక్ష్యాలు భిన్న దిశల్లో ఉంటే, సాహిత్యం విభిన్న స్థితిగతు ఉంటుంది. ఇది గుర్తించే సందర్భంలో బిత్తరపోయిన సాహిత్యం కూడలిలో కూలబడుతుం వర్తమానాంధ్ర సాహిత్యమంతా విభిన్న మార్గాలలో ఉంది. కొంత సాహిత్యానిది వెనుకచూ కొంత సాహిత్యానిది ముందుచూపు. ప్రాచీన సాహిత్యమార్గంలో, సంప్రదాయపథంలో న సంప్రదాయ విధానంలో కొంత సాహిత్యం ఉంది. ఇది వెనుకచూపు. ప్రయోగ పరంపర అభ్యుదయ దృష్టితో విప్లవమార్గంలో కొంత వాస్తవికతా సాహిత్యం ఉంది. ఇ ముందుచూపు. ఈ సంప్రదాయ సాహిత్యానికి, ప్రయోగ సాహిత్యానికి చుక్కెదురు. సంఘం లాగే సాహిత్యంలో కూడా ఈ రెండు వర్గాలు సంఘర్షించేవర్గాలే. 'మునివాహనుడు' దే ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది? వెనుకచూపుకా? ముందుచూపుకా? దీనివి సంప్రదాయ సాహి

లక్షణాలా? ప్రయోగ సాహిత్య లక్షణాలా? పోనీ ఇది రెండు సంఘర్షించే వర్గాలమధ్య సాహిత్య సమన్వయం సాధించే దృష్టితో ఉందా? మసిపూసుకున్న మారేడు కాయగా ఉందా? మేకవన్నె పులిగా ఉందా? రచయిత ఏదో అనుకుంటాడు. రచయిత అనుకోవటం ముఖ్యంకాదు. సాహితీ లోకం, లోకం అనుకోవటం ముఖ్యం.

అసలు సాహిత్యం వల్ల ప్రయోజనం ఏముటుంది? మతమా? హితమా? నీతా? ఆనందమా? సాహిత్యం కళేనా? కళ కళ కోసమేనా? లోకం కోసం కాదా?, కళ లోకం కోసం అయితే ప్రయోజనం ఏమిటి? ఆవేశమా? సాంఘిక చర్యా? మతావేశమా? భక్త్యావేశమా? మనిషి పరవశమా? మనిషి మౌఢ్యమా? సాహిత్యం సంఘం మీద ప్రభావం చూపుతుందా? సంఘంలో చైతన్యం కలిగిస్తుందా? సామాజిక స్పృహ కలిగిస్తుందా? పోగొడుతుందా? మునివాహనుడు వల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి?

ఇన్ని ప్రశ్నలూ అవసరమే. సమాధానం చెప్పటానికి కాదు, చెప్పకుండా ఉండటానికీ అవసరమే. ఆలోచించి చెప్పటానికే కాదు, ఆలోచించి చెప్పకుండా ఉండటానికీ అవసరమే. ఇన్ని ప్రశ్నలెందుకు? సమాధానం నాటక కర్త చెప్పవచ్చుకదా? నిజమే - చెప్పవచ్చు. ఐతే అది నాటక కర్త జవాబేకాని సహృదయుల జవాబుకాదు. రచయిత సమాధానం కాదు, పఠితృలోకం సమాధానం ముఖ్యం. అది ఏకం, ఇది అనేకం. అది వ్యష్టి, ఇది సమష్టి. అది వైయక్తికం, ఇది వ్యావస్థికం. వ్యష్టికంటె సమష్టి ఎప్పుడూ విశిష్టం. వైయక్తికం కంటె వ్యావస్థికం ఎప్పుడూ ప్రముఖం. ఆ ప్రాముఖ్యం వల్ల ఆలోచించే సమష్టి, ఆచరించే వ్యవస్థ మరీ విశిష్టం. ఆ వైశిష్ట్యమే నాటక కర్త అభీష్టం.

అంకితం

మా అమ్మ వీరమ్మ. పెళ్లిలో పేరు విశ్రాంతమ్మ. మా నాన్న కొలకలూరి రామయ్య. పెళ్ళి పేరు శాంసన్. మా అమ్మ స్వగ్రామం వేజెండ్ల. మా మాతామహుడి ఇంటి పేరు అదే. ఇది గుంటూరుకు దగ్గరలో ఉంది. మా నాన్న స్వస్థలం వేటపాలెం. ఇది చేబ్రోలుకు సమీపంలో ఉంది. మూడు తరాలకు పూర్వం మా తాతముత్తాతలు కొలకలూరు నుంచి వచ్చి వేటపాలెంలో స్థిరపడ్డారు. మా నాన్న ఇల్లరికం వచ్చాడు. అప్పటి నుంచి మాది వేజెండ్ల. మా అమ్మకు పన్నెండుమంది సోదరులు. మా మామలు, బావలు, పిల్లలు, పిల్లల పిల్లలు మొత్తం నూరు కుటుంబాలు ఉండవచ్చు. చాలామంది వేజెండ్లలోనే ఉన్నారు. నేను అనంతపురంలో స్థిరపడ్డాను. మా చెల్లెలు గుంటూరులో, నా తమ్ముడు గౌరిబిదనూరులో స్థిరనివాసం.

మేము ముగ్గురమే పిల్లలం. నేనూ, మా అమ్మడు మార్తమ్మ, మా తమ్ముడు నాగభూషణం. మాది నిరుపేద కుటుంబం. కూలీనాలీ జీవనం. మా నాన్న కష్టజీవి. మా అమ్మ కష్టజీవి. ఆశాజీవి. పగటికలలు కనేది. కలల్ని కల్లల్ని కానీని గర్వం ఆమె సొంతం. ఆమె కలలే ఆమె ఆశలు, ఆశయాలు. అమ్మ ఆశలే మా ఆకారాలు. మా వ్యక్తిత్వాలు, మా జీవితాలు.

గుంటూరులో స్కూలుకు పోతున్న పసిపిల్లన్ని స్కూలు సంచులతో పాటు బూట్‌లు, హేట్‌లు, టక్‌లు, టైలుతో చూచినతల్లి తన సంతానం కూడా అలా తయారు కావాలన్న ఆశనుంచి మేము అవతరించాము.

మా నాన్న నిరంతరం అమ్మకు అండ, ఆయువు. అమ్మ నాన్నకంటికి రెప్పలాగా మెలిగేది. మా నాన్న తక్కువగా మాట్లాడేవాడు. మా నాన్న మాటలు ఏవీ పెద్దవాణ్ణి నాకే గుర్తులేవు. ఆయనదంతా మౌనమే. మౌని, మహర్షి, ఋషి. కనుసన్నల్లో అమ్మ మెలిగేది. మా అమ్మ ఆశల్ని నాన్న మౌనంగా వినేవాడు. మౌనంగా అంగీకరించేవాడు. ఆశీర్వదించేవాడు. మా నాన్న నా పన్నెండో ఏట, చెల్లి ఏనిమిదో ఏట, తమ్ముడి నాలుగో ఏట, పరమపదించాడు. నేనప్పుడు ఫోర్తుఫారం. మా అమ్మకు అప్పుడు ముప్పై ఏళ్ళుకూడా లేవు.

మా అమ్మ నన్నింకా బళ్ళోకి పంపకముందే హేట్ బదులు తలగుడ్డ చుట్టేది. బూటు బదులు చెప్పులు వేసేది. టై బదులు చీరెపేలిక కట్టేది. టక్ చేసేది. బెల్టు బదులు మొలతాడు మెలిదిప్పి వేపపుల్ల పెట్టేది. స్కూలు వయస్సు కంటే ముందే మాకు పలకా బలపమే కాదు, సంచీ పుస్తకాలు సిద్ధం చేసింది.

అమ్మ మమ్మల్ని జీతగాళ్ళు కారాదని కోరింది. పేడ తీయరాదని, కసువు ఎత్తరాదని నిక్కచ్చిగా చెప్పింది. అన్ని పనులూ చేయించింది. ఆ పనులు మమ్మల్ని అంటుకోకూడదని హెచ్చరించింది. అన్ని పనుల చేతకావాలనేది. ఆ పనులే చేస్తూ ఉండరాదనేది. మేం పెద్ద ఉద్యోగాలు చాలా పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాలు చేయాలని అమ్మ ఆశ, ఆరాటం. బడికి పోకపోతే ప్రాణం తీసేది. వళ్ళు వాతలు తేలేవి. చదవాలి, అదే ధ్యాస. రాత్రీ పగలు చదువుకోవాలి. ఎక్కువగా ఆడుకోరాదు. ఇంటి పట్టునే ఉండాలి. వేగుచుక్క పొడవటం ఆలస్యం, నిద్రలేపేది. పుస్తకాల సంచి ముందు పెట్టేది. బుద్ధి ముట్టించేంది. చదువు కొంటున్నానన్న నమ్మకం కుదిరితేనే, తాను నిద్రకుపక్రమించేది.

నా బిడ్డలకు అన్ని పనులూ చేతనౌనని గర్వపడేది, పనులన్నీ నేర్పింది. మగ పిల్లలు ఆడపిల్లలు తేడా లేకుండా అన్ని పనులూ నేర్పింది. ఇంటి పనులు, వంటపనులు, పొలం పనులు అన్నీ నేర్పింది. అన్నిటికంటే ఎక్కువగా చదువుకోవాలి. చదువే ముఖ్యం. మా వాళ్ళలో సహజంగా ఉండే నీరసం, నిశ్శబ్దం, నిస్సత్తువ, నెమ్మది, సోమరితనం మాలోనుంచి మా అమ్మ హరించింది. ఆమె ఆవేదనలో ఇవి అంతర్ధానమైపోయాయి. నేను ఎన్ని రాత్రులయినా మేల్కొని ఉండే శక్తికి, దీక్షకు, మా అమ్మ పునాది. ఎంత పనయినా చేసే ఓపికకు, పట్టుదలకు పురుడు పోసింది మా అమ్మ.

మా అమ్మ ఆశకారణంగానే నేను బళ్ళో చేరాను. స్కూలులో, కాలేజీలో, యూనివర్సిటీలో చేరాను. ఇరవై ఏళ్ళు నిండక ముందే ఉద్యోగినయ్యాను. మా అమ్మ ఆశల వేగమే నా అభ్యుదయం. మాటలు వస్తున్న మాకు పాఠాలు చెప్పటం, నడక నేర్చుకొంటున్న మాకు పనులు నేర్పటం. అంతా తొందరే, అంతే తొందర మా జీవితాలను ఆశీర్వదించింది.

మేము జీవితంలో స్థిరపడటం మా అమ్మ కోరినట్లే జరిగింది. కులమతాల ప్రమేయంలేని నా వివాహమే కాదు, నా కూతురి వివాహం కూడా పరిపూర్ణంగా ఆశీర్వదించింది, ఆదరించింది, ఆదుకొంది, నిండు గుండెతో పులకించిపోయింది. తాను నాటిన మొక్కలు, తాను పెంచిన చెట్లు, తన ఎత్తుదాటి, చేతికందక, చూపుకందక, పెరిగి ఎక్కడెక్కడకో పోతుంటే ఎక్కడున్నా నలుగురికి నీడనిస్తే అంతేచాలని త్రికరణ శుద్ధిగా సంతృప్తి పొందింది అమ్మ.

మమ్మల్ని ఒడ్డున తీరుబడిగా కూర్చోబెట్టి తాను ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతూ తలమునకలవుతూ మాకు ప్రవాహం పరిచయం చేసింది. తాను ఒడ్డున కూర్చుని మమ్మల్ని ప్రవాహంలోకి నెట్టి, మేం పీడితులం తాడితులం, వంచితులం, పరాజితులం కావటంతోపాటు, సుఖించటం, ఆనందించటం, జయించటం, సాధించటం, కూడా చూచి, మా యీ జీవితాలను మా నుదుళ్ళ మీద వ్రాసింది.

ఆ రోజు గడిస్తే చాలనుకొనే మా కుటుంబాల నుంచి మమ్మల్ని వేరుచేసి, దూరంచేసి, చదివిస్తూ ఆ రోజుకాదు, ఆ ఏడుకాదు, ఆ జీవితం కాదు, ఆ తరంకాదు, ఆటేడు, ఇటేడు తరాలు ఎలా గడిచాయో గడుస్తాయో చూడమనేది. ఏడు తరాల ముందటి కొలకలూరి భుజంగరాయుణ్ణి గూర్చి ఏకరువు పెట్టేది. ఎన్నో గత జీవిత గాథలు ఉద్వేగంతో ఉత్సుకతతో ఊరించి ఊరించి చెప్పేది. జాగ్రత్తను బోధించి భవిష్యత్తు హెచ్చరించేది.

మా అమ్మ మాకు భవితవ్యాన్ని గూర్చి ఆశించే, కలలుగనే అవకాశం ఇచ్చింది. అందుకు పరిశ్రమించే ఆరోగ్యం ఇచ్చింది. మా అమ్మ తన పాలపునాది మీద మా శరీరాలు అందంగా ఆరోగ్యంగా నిర్మించింది. మాకు అభీష్టాలు కలిగేట్లు చేసింది. మా ఆశలు తీరే మార్గం సుదూరంలో చూపింది, పోరాటం నేర్పింది. నా జీవితం నిజానికి మౌనంగా ఎడతెగని పోరాటం. ఈ పోరాటం కొత్తనీరు. కొత్త నీటికి చేపలు ఎక్కాయి. చేపల సంచలనం నీటికి అందం తెచ్చింది. ఇవి నిలవనీరు కాకుండా చేసింది. మా అమ్మ మాకు ఎడతెగని హెచ్చరిక.

ఎంతటి దుఃఖమయినా సహించే సాహసం ఇచ్చింది. మా దుఃఖాలు మమ్మల్ని మింగేయకుండా ఉండటానికి మా సహనం సహాయపడింది. ఎంతటి శక్తినయినా తిరస్కరించే చైతన్యం కలిగించింది. ఎంతటి కన్నీటిని అయినా దిగమింగే ఓర్పును, ఓదార్పును ప్రసాదించింది. భవిష్యత్తును గూర్చి బంగారు కలలుకనే ధైర్యాన్ని ఇచ్చింది. కన్నీటికవతల ఉన్న కమనీయ సౌందర్యం చూచే అదృష్టం ఇచ్చింది.

అమ్మ, వినయంగా తలొంచుకోవటంతో పాటు నిటారుగా తల ఎత్తుకొని తిరిగే గర్వం కలిగించింది. అధికారానికి అణిగిమణిగి ఉండటమేకాదు నిరంకుశంగా తృణీకరించే తలతిక్క నేర్పింది. దొమ్మపొగరు ఊపిరిగా పీల్చే అహంకారం గుండెలనిండా నింపింది.

తన బాల్యం సుఖసంతోషాలతో అమ్మానాన్నలు, అన్నదమ్ములు, అక్క చెల్లెళ్ళ మధ్య గడిపిన తల్లి; సంసారంలో కష్టజీవిగా, కలలజీవిగా కాలం కంటికి కాటుక పెట్టిన అమ్మ, ముగ్గురు పిల్లల తల్లయి, ముప్పై ఏళ్ళయినా నిండకముందే పసుపు కుంకాలుపోతే, మాకోసం మా భవితవ్యం కోసం, కన్నీటిని దిగమింగుతూ, చెమటను చిందిస్తూ, రక్తానికి స్వప్న పట్టాభిషేకం చేసి జీవించిన అమ్మను తలుచుకొంటుంటే త్యాగం, అర్పణం అనే మాటలు ఎంత చిన్నవో తెలిసివస్తూ ఉంది.

చదువుకొంటూ పిల్లలు దూరమైనా, ఒంటరితనంలో కూడా చింతించని తల్లి; ఉద్యోగాలు చేసుకొంటూ పిల్లలు వెళ్ళిపోయినా, పుట్టి పెరిగిన ఊరును వదలని అమ్మ ; తన భర్తనే తన దగ్గరకు తెచ్చిన తన ఊరును ఊరటదీర చూచుకొంటూ, తాను కట్టకొన్న

ఇల్లు, తాను కొనుక్కొన్న పొలం, తన బంధుకోటిని వదలలేని మాతృమూర్తి, సొంత ఊళ్ళోనే అర్థికంగా హాయిగా ఉంటూ, తినా కుడవా ఉండి, పెట్టనూ పోషించనూ ఒనగూడి, సంతోషంగా ఉన్న మా సృష్టికర్త్రి ఎక్కడున్నా హాయిగా ఉందని ఆనందిస్తూ వచ్చామేకాని అమ్మ లేకపోనే మేమెంత నిరుపేదలమో, అప్పటిలో మాకు తెలిసిరాలేదు. అన్నీ ఉన్న మేము, అమ్మ లేక, ఏమీలేని నిర్భాగ్యులమయ్యాము.

అమ్మ అన్నింటినీ నిర్ణయించి, ఏర్పాటుచేసి గమ్యం చూపినట్లుగానే తన మృత్యువును కూడా నిశ్చయించుకొంది. తన పని ముగిసిందని తీర్మానించుకొంది. అన్ని విధాలా ఆరోగ్యం బాగున్న అమ్మ అన్నింటిని సర్దింది. పొలం కాగితాలు భద్రం చేసింది. ఇంటి పత్రాలు జాగ్రత్త చేసింది. చేలకు ఎకౌంటు లావాదేవీలు స్పష్టంగా తేల్చి ఉంచింది. ఇద్దరు కొడుకుల్ని ఉత్తరాల మీద ఉత్తరాలు రాసి పిలిపించుకొని వండి వార్చి వడ్డించి, తినిపించి అందర్నీ పేరుపేరున అడిగి సాగనంపింది. తాను చనిపోదలచుకున్న రోజున తలస్నానం చేసి, ఉతికిన పట్టుబట్టలు కట్టుకొని, మండుటెండలో బస్సెక్కి గుంటూరు పోయి, కూతురింటికి చేరుకొని, మజ్జిగ అడిగి తాగి కూతురు వళ్ళో తలపెట్టుకొని, మాట్లాడుతూ కళ్ళు మూసుకొని మళ్ళీ లేవలేదు.

అమ్మ నిర్ణయం ఎప్పుడూ నిరాటకంగా జరిగింది. దానిని ఎవరూ మార్చలేదు. తల్లిదండ్రులు, తోడబుట్టిన వాళ్ళు అందరూ ఆమె మాట చెల్లనిచ్చారు. భర్త ఆమె మాటకు ప్రాణం పోశాడు. కొడుకులూ, కూతురూ ఆమె మాటకు మాటరానివ్వలేదు. మనమళ్ళూ మనుమరాళ్ళూ మునిమనుమడు అందరూ ఆమె మాటను పాటించారు. చివరికి ఈ పసివాళ్ళలాంటి భగవంతుడు కూడా ఆమె మాటను బందాడుతూ అంగీకరించి మరణాన్ని అందించాడు.

తన ఆశలు ఆకృతి దాల్చటం, నడవటం, చిరంజీవులు కావటం కళ్ళారా చూచిన అమ్మ, కోరిన మరణం కోరుకున్నట్లే లభించి తనువు చాలించిన ధన్యజీవి. అమ్మ అదృష్టవంతురాలు, అమ్మను కోల్పోయిన మేమే దురదృష్టవంతులం. అమ్మ అనురాగం ఆత్మీయత ఆశలు అమ్మడికంటే, తమ్ముడికంటే నాలుగు ఎనిమిది సంవత్సరాలు అదనంగా అనుభవించిన నేను మరింత పేదవాణ్ణి. అమ్మ మరుపురాదు. మర్చిపోలేను. అమ్మ సత్యం. నా శరీరమంత సత్యం. నా జీవితమంత సత్యం. నా భవితవ్యమంత సత్యం. మా ఏడు తరాల భవిష్యత్తు మా అమ్మ స్మృతి. మా అమ్మ స్మృతికిది అశ్రుతర్పణం. అంకితం.

అనంతపురం
4.2.1992

కొలకలూరి ఇనాక్

Prof. Kolakaluri Enoch (1939) hails from an underprivileged family of Vejendla, Guntur dt. Unprecedented in his community, he rose to the positions of Professor of Telugu, Sri Krishnadevaraya University, Anantapur and then attained the coveted post of Vice-Chancellorship of Sri Venkateswara University, Tirupati, the duties of which he has performed with remarkable ease and dignity.

In his literary activity, spanning about five decades, he has written 39 works consisting of poetry, shortstory, novel, play, essay and literary criticism besides his research at doctoral and post doctoral level and subsequently he has completed 15 research projects and guided 42 scholars for Ph.D., and M.Phil., degrees.

As a social activist, he has concern for the common man, the untouchable and the woman and he has hoped to see them as equals to others in all matters, social, political and economic through his writings which are varied, versatile, prolific and stirring.

He travelled widely in India and abroad Some of his writings were translated into English, Hindi, Tamil and Kannada, besides his original English writings. There has been widespread research on various aspects of his works in Indian Universities.

A recipient of many awards, prizes and honours, Prof.Enoch has received A.P. Sahitya Akademi awards for **Vurabavi** (shortstory 1985) **Munivahanudu** (play 1987) and **Principle of Modern Literary Criticism** (1998) and he has been a member of numerous literary and learned bodies including Sahitya Akademi, New Delhi.